

Kirkon tutkimuskeskuksen www-julkaisuja 26

Seurakuntaliitos jäsenen silmin

Jäsentutkimus rakennemuutosseurakunnissa

Harri Palmu

Kirkon tutkimuskeskus, Tampere 2011

ISBN 978-951-693-314-9

ISSN 1459-2703

SISÄLLYS

1. Seurakunnat muutoksessa.....	3
1.1. Seurakuntarakenteen muutos	3
1.2. Seurakunnat ja jäsenyys	5
1.3. Tutkimushanke rakennemuutosseurakunnista.....	9
1.4. Tutkimustehtävä.....	10
1.5. Tutkimuksen toteuttaminen ja tutkimusaineisto	10
2. Jäsenyys, osallistuminen ja seurakunnan läheisyys	13
2.1. Osallistumisen määrä	12
2.2. Työntekijöiden tuttuus	15
2.3. Yhteys seurakuntaan	18
3. Seurakuntarajat ja seurakuntalaisten tarpeet.....	19
3.1. Toiminta, palvelut ja seurakuntalaisen hengelliset tarpeet	19
3.2. Seurakuntarajojen merkitys	
3.3. Alueellisesti rajatun seurakunnan merkitys seurakuntalaiselle.....	20
4. Muutoksen kokeminen.....	22
4.1. Tietämys muutoksesta ja tiedottamisen riittävyys	23
4.2. Kiinnostus ja rakennemuutoksen järkevyys.....	25
4.3. Suhde seurakuntaan muutoksen jälkeen	27
5. Muutoksen tavoitteiden toteutuminen seurakuntalaisen näkökulmasta.....	28
5.1. Rakennemuutoksen vaikutukset seurakunnissa	28
5.2. Jäsenyys ja hengellinen elämä	31
5.3. Seurakunnan palvelut	32
5.4. Osallistuminen ja vapaaehtoisuus	33
5.5. Jäsenyyden merkitys ja seurakunnan palvelut vertailussa.....	34
6. Tiivistelmä.....	35
7. Lähteet ja kirjallisuus	44
8. Liitteet	46
8.1. Kysymyslomake.....	46
8.2. Seurakunnan jäsentensä tavoitavuus	49

1. SEURAKUNNAT MUUTOKSESSA

1.1. Seurakuntarakenteen muutos

Suomalainen seurakuntarakenne on ollut viime vuodet voimakkaassa muutoksessa. Tähän ovat vaikuttaneet toimintaympäristön muuttuminen, seurakuntien omat hallinto- ja toimintarakenteiden kehittämistarpeet sekä ennen muuta kunta- ja palvelurakenteen historiallisen laaja uudistaminen (PARAS-hanke). Muutoksen seurauksena Suomen evankelis-luterilaisen kirkon seurakuntarakenne on muuttunut oleellisesti. Kirkossa tapahtuva muutos kohti suurempia hallinnollisia yksiköitä tulee edelleen jatkumaan, sillä maan hallitus jatkaa hanketta toteuttamalla koko maan laajuisen kuntauudistuksen vuosina 2011–2014 ja kirkkolain mukaisesti seurakuntajako on sidoksissa kuntajakoon.

Seurakunnissa valtaosa seurakuntaliitoksista ja seurakuntayhtymien perustamisista on johtunut kunta- ja palvelurakenteen uudistamisesta, jonka taustalla on väestön ikääntyminen, muuttoliike ja työ- sekä elinkeinorakenteen muutokset. Vuosien 2011–2014 kuntauudistuksen tavoitteena on hallituksen mukaan vahvoihin peruskuntiin pohjautuva elinvoimainen kuntarakenne. Mallissa vahva peruskunta muodostuu luonnollisista työ- sākäyntialueista ja on riittävän suuri pystyäkseen vastaamaan kunnan peruspalveluista.

Suurempien yksiköiden muodostamisen takana on usko siihen, että suuremmat yksiköt tuottavat parempia palveluita, laadukkaampaa toimintaa ja ne ovat taloudellisesti kestävämpiä. Keskeinen kysymys on, miten muutokset tulevat vaikuttamaan yksittäisten seurakuntalaisten jäsenyyteen ja hengelliseen elämään ja yhteisöllisyyteen. Miten muutoksen seurauksena toteutuvat seurakunnan perustehtävät julistus ja palvelu ja mitä tapahtuu seurakuntayhteydelle ja identiteetille paikallisesti? Muutos voi vaikuttaa myös toimintaan, seurakunnan palveluihin, henkilöstöön, johtamiseen ja hallintoon sekä talouteen. Seurakuntaliitosten ja seurakuntayhtymien perustamisen ajatellaan saattavan vaikuttaa myös kuvaan koko kirkosta.

Seurakunta- ja kuntaliitosten yhteydessä on kuitenkin useaan kertaan korostettu, että liitos on mahdollisuus parempaan, mutta itse liitos ei sellaisenaan riitä. Kysymys on pitkälti siitä, miten muutosprosessi ohjataan ja johdetaan ja miten muutoksessa kyetään ottamaan huomioon ihmisten tarpeet. Vallitsevan johtamisajattelun mukaan organisaation toiminta on vahvemmin yhteydessä henkilöstöön ja johtamiseen kuin rakenteisiin. Tähänastiset tulokset liitosprosesseista osoittavat, että seurakunnan johto ja henkilöstö kulkevat muutosprosessin halki eri tahdissa eivätkä seurakunnat ole aina käyttäneet hyväksi muutoksen tarjoamia mahdollisuuksia toiminnan tai hallinnon ongelmien korjaamiseksi. Rakennemuutosten merkitystä seurakunnan jäsenten näkökulmasta korostetaan usein lii-

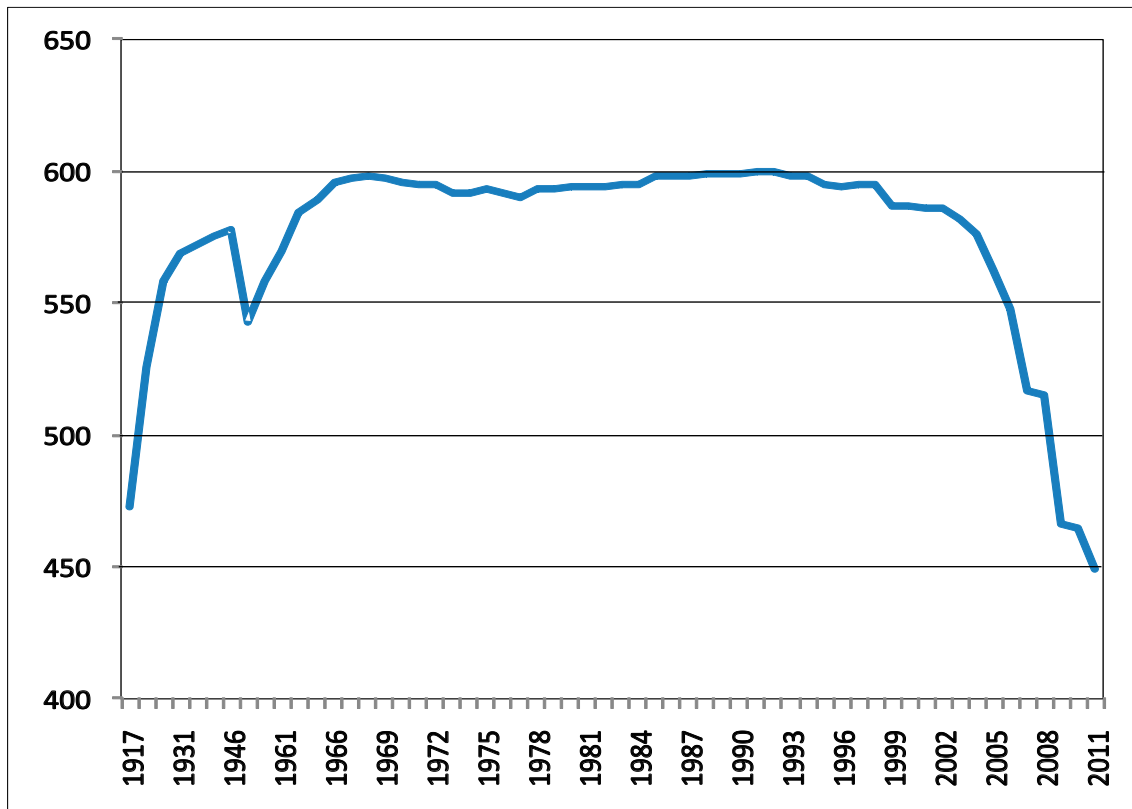
tosprosessin perusteluissa, mutta seurakunnan jäsenten odotuksista ja kokemuksista on varsin vähän tutkittua tietoa.

Aloiteoikeus seurakuntajaon muuttamisessa on kirkkovaltuustolla, seurakuntayhtymään kuuluvan seurakunnan seurakuntaneuvostolla, hiippakunnan tuomiokapitulilla ja piispalla. Kun muutostarpeen taustalla on kuntaliitos, se aiheuttaa väistämättä tarpeen seurakuntarakenteen muutokseen, jolleivät yhdistyvien kuntien alueella toimivat seurakunnat jo toimi yhtenä seurakuntana tai seurakuntayhtymänä. Näin siitä syystä, että kirkkolain mukaisesti (KL 3:3, 1) seurakuntajaon tulee noudattaa kuntajakoa siten, että kukin kunta on kokonaisuudessaan saman seurakunnan tai seurakuntayhtymän alueella. Kuntaliitostilanteessa on seurakuntien seurattava kuntaliitoksen aikataulua ja saatava valmistelunsa valmiiksi kuntajaotuksen muutoshetkeen mennessä.

Seurakuntarakenteen muutoksissa voidaan seurakunta tai seurakunnat lakkauttaa ja perustaa niistä uusi seurakunta tai liittää yksi tai useampi seurakunta johonkin seurakuntaan tai seurakuntayhtymään. Seurakunta voidaan myös jakaa ja liittää sen alueet useaan seurakuntaan tai perustaa erotetuista alueista uusi seurakunta tai muodostaa seurakunnista seurakuntayhtymä. Tällöin seurakuntien lukumäärä ei vähene, ellei samalla tapahdu joidenkin seurakuntien yhdistymistä.

Tutkimuksessa *Seurakuntarakenne murroksessa. Yhdistyvien seurakuntien organisaation ja toimintaympäristön muutosprosessi* (Nieminen, Vallenius ja Tähtänen 2007) selvitettiin, miten ja miksi yhdistymisiä toteutettiin 2000-luvun kuuden ensimmäisen vuoden aikana ja millaisia muutoksia, muutoksen vaiheita ja lainalaisuuksia seurakuntien hallinnossa ja toimintayhteisössä esiintyy, kun seurakunnat yhdistyvät. Tutkimuksessa eriteltiin myös yhdistymisprosessin ongelmia ja hallitun yhdistymisen tärkeimpiä periaatteita. Sen sijaan siinä oli lyhyellä aikavälillä vaikea arvioida prosessien vaikutuksia.

Kuvio 1. Seurakuntien lukumäärä vuosina 1917–2011.

Vuosina 2001–2010 tehtiin runsaasti päätöksiä seurakuntarajojen muutoksista ja huippuvuosi oli vuosi 2009, jolloin seurakuntien lukumäärä väheni 49 seurakunnalla. Kokonaisuudessaan rakennemuutosten johdosta seurakuntien lukumäärä väheni vuosina 2001–2011 yhteensä 138 seurakunnalla. Seurakuntia oli 1.1.2011 yhteensä 449 kun lukumäärä vuoden 2000 lopussa oli 587 seurakuntaa.

1.2. Seurakunnat ja jäsenyys

Suomessa vakinaisesti asuvien kirkon jäsenten määrä oli vuoden 2010 lopussa 4,2 miljoonaa eli 78,2 prosenttia koko maan väestöstä. Heistä yhdessä muodostuu 449 seurakunnan kokonaisuus.

Seurakuntarakenteen muutos on koskettanut ja koskettaa hallinnollisena toimenpiteenä suurta osaa Suomen evankelis-luterilaisen seurakunnan jäsenistöstä. Kaikki viittaa siihen, että muutokset tulevat jatkumaan. Se merkitsee seurakuntakoon kasvua ja seurakuntien määrän vähenemistä. Seurakuntien yhdistymiset ovat koskeneet ja tulevat koskemaan ennen muuta pienimpiä seurakuntia. Jo nyt enemmistö seurakuntien jäsenistä on jäsenenä yli 15 000 hengen seurakunnassa, mutta vielä enemmistö seurakunnista on alle 6 000 jäsenen seurakuntia.

Taulukko 1. Seurakuntien jakautuminen eri kokoluokkiin vuonna 2010.

Väkiluku	Seurakuntia	Seurakunnista %	Kirkon väkiluvusta %
Alle 3000	138	29,7	6,3
3000–5 999	105	22,6	10,8
6000–8 999	69	14,8	12,2
9 000–11 999	31	6,7	7,7
12 000–14 999	35	7,5	11,1
15 000–19 999	40	8,6	16,6
20 000–29 999	28	6,0	16,3
30 000–	19	4,1	19,0
Yhteensä	449	100	100

Seurakunnan jäsenyyttä voi tarkastella monesta näkökulmasta. Tässä tutkimuksessa jäsenyyden kriteeri on selkeä. Seurakunnan jäsenyys on määritelty kirkkolaissa: kirkon jäseneksi tullaan kasteessa (KL 1:3,1). Tästä syystä jäsentutkimuksen kohderyhmänä ovat kaikki valittujen seurakuntien otoksella valitut jäsenet. (Halttunen, Pihlaja ja Voipio 2008, 22.)

Seppo Häkkinen (2010) selvitti väitöskirjassaan jäsenyydessä tapahtuneita muutoksia ja tutki, millaista sitoutumista kirkko odottaa jäseneltään, miten jäsenyyteen sitoutuminen toteutuu ja mitkä tekijät vaikuttavat sitoutumisen ihanteen ja todellisuuden välisessä jännitteessä. Tutkimuksessa tarkasteltiin jäsenyyttä kolmesta näkökulmasta. Näkökulmat olivat jäsenyyteen sitoutuminen kirkkoon kuulumisena (sosiologinen sitoutuminen), julkiseen ja yksityiseen uskonnonharjoittamiseen sitoutuminen (käytännöllinen sitoutuminen) ja kirkon uskoon ja oppiin sitoutuminen (teoreettinen sitoutuminen). Jäsenyys ei siis näyttäydy ainoastaan yksiulotteisena asiana.

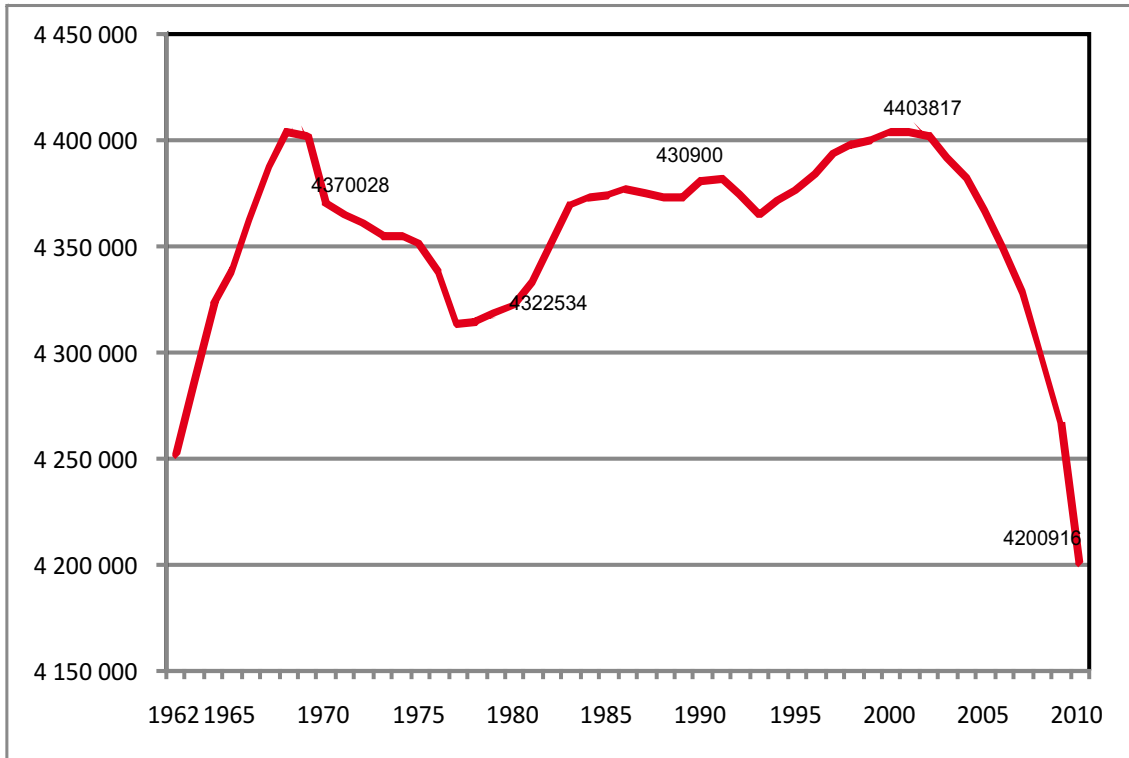
Erittelemättä tarkemmin seurakunnan jäsenyyden problematiikkaa tai sitä, että seurakunnan jäsenyys on huomattavasti syvempi kysymys kuin yksinomaan kirkkoon kuuluminen, on selvää, että yli 4,2 miljoonalla seurakunnan jäsenellä on hyvin monenlaisia odotuksia ja kokemuksia omasta seurakunnasta.

Kirkkolain mukaisesti nämä jäsenet ovat jakautuneina seurakunniksi, joilla kullakin on määrätty alueensa (KL 3:2). (Halttunen, Pihlaja ja Voipio 2008, 29.) Tällainen kirkollinen aluejako Suomessa on alun alkujaan itsenäisen talonpoikaisväestön aikaan saama. Pitäjän kirkon rakentaminen oli merkki itsenäisyydestä ja riippumattomuudesta. Itsenäisen seurakunnan muotoutumisen juuret ovat pitkälti sosiologisia.

Kootusti sanottuna nykyinen seurakunnan jäsenyys toteutuu hyvinkin erilaisissa seurakunnissa. Seurakuntien alueellinen erilaistuminen on suurta ja suuren asutuskeskuksen seurakunta on toisenlainen kuin maaseudun seurakunta. Kirkon ensimmäinen tulevaisuusselonteko Kirkko 2020 (2010) nostaa esille seurakuntien erilaistumiskehityksen ja jäsenkehityksen huolestuttavat piirteet todetessaan, että ”kirkon on tulevaisuudessa

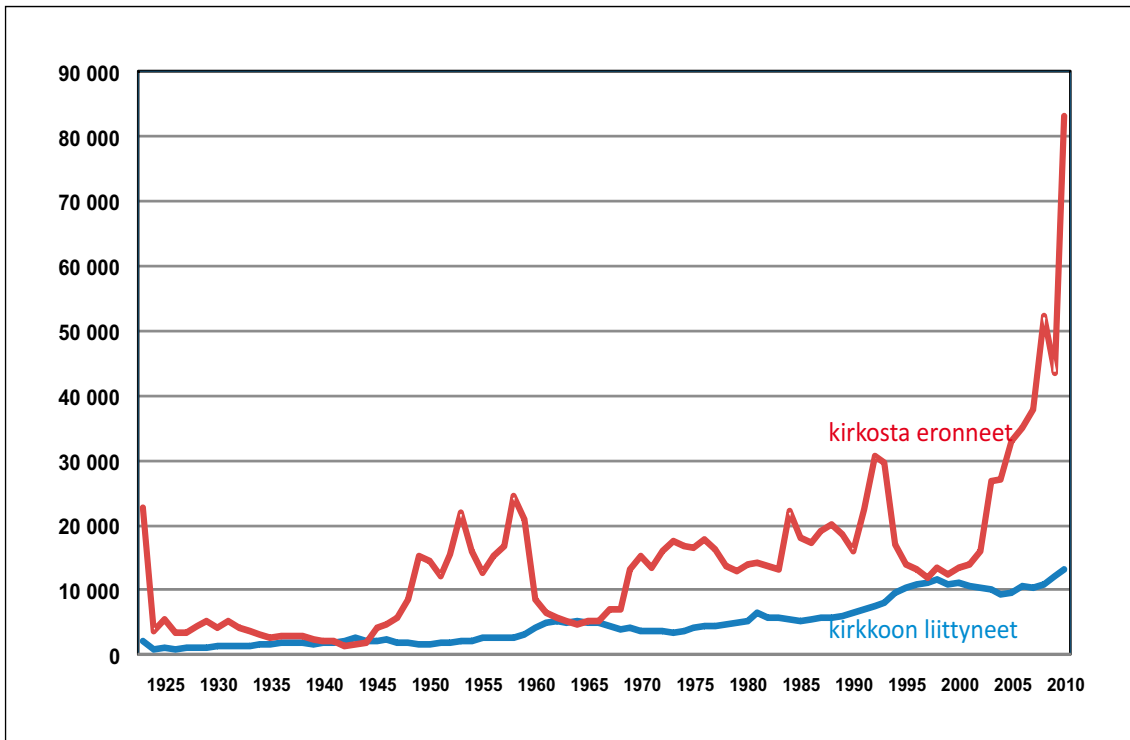
entistä enemmän kyttävä huomioimaan seurakuntien erilaisuus sekä jäsenten monenlaiset tarpeet ja odotukset”. (Kirkko 2020, 2010, 39–44.)

Kuvio 2. Kirkon jäsenet vuosina 1962–2010.

Kirkon jäsenmäärä on vähentynyt kirkosta eroamisen kautta. Huomattavan nopea muutos on siinä, että viime vuosina erityisesti nuoremmissa ikäryhmissä kirkkoon kuuluvien osuus on pudonnut. Myös kastettujen lasten suhteellinen osuus kaikista syntyneistä on laskenut vuodesta 1990 lähtien. Molemmat ovat kasvaneet nopeammin kuin koskaan aikaisemmin.

Kuvio 3. Kirkosta eronneiden ja kirkkoon liittyneiden määrät vuosina 1923–2010.

Tulevaisuusselonteko luo kolme mahdollista kuvaa seurakuntien tulevaisuudesta todeten, ettei seurakunta ole jäsenilleen samanlainen arjen yhteisö kuin ennen. Ensimmäinen kuva on nimetty ”oleminen riittää”. Siinä seurakunnan jäsenyys toteutuu arkisessa elämässä ja kirkko elää ja on jäsenissään kaikkialla missä he ovat. Toinen kuva on ”osallisuus on asiakkuutta”. Tämän mallinmukaisesti kirkon jäsen ei sitoudu kiinteästi mihinkään, vaan toimii asiakkuuden kautta ”kuluttajana”. Kolmas kuva on ”kirkolla on vahva profiili”. Tämä kuva merkitsee seurakuntia, jotka muodostuvat uskovien ydinryhmien ympärille. (Kirkko 2020, 2010, 62–72.)

Millaiseksi seurakunnat muuttuvat ja mikä on seurakunnan jäsenkehitys jää nähtäväksi. Kirkon strategia vuoteen 2015 *Meidän kirkko, Osallisuuden yhteisö* nostaa jäsenyyden monella tapaa keskeisesti esille. Kirkon visio vuodelle 2015 on ”jäsenet näkevät kirkkonsa arvon ja kuulevat siellä Jumalan äänen. Kirkkoon tullaan löytämään vastauksia elämän suuriin kysymyksiin ja sieltä lähdetään palvelemaan Jumalan maailmaa.” Strategiaa avaava mietintö toteaa kirkon olevan perusteissaan luja ja vakaa, käytänteissään joustava ja valmis muutokseen. Sen kantava sisällöllinen ydin on paikallisseurakunta ja sen jumalanpalvelus. Jäsenet strategia kuvaa ihmisinä, jotka haluavat elää kristittyinä ja kantaa vastuuta toisista. Toimintalinjauksessaan strategia sanoo: ”Vahvistamme kirkon jäsenyyden merkitystä”. (Meidän kirkko. Osallisuuden yhteisö 2007.)

1.3. Tutkimushanke rakennemuutosseurakunnista

Seurakuntaliitos jäsenen silmin on tutkimushankkeen *Uudistuvat seurakunnat* viides osaraportti. Ensimmäinen osatutkimus *Tavoitteista totta (Palmu 2010)* käsitteli johtavien luottamushenkilöiden ja henkilöstön kokemuksia rakennemuutoksen suunnitteluvaiheesta, uudistuksen vaikutuksista ja uudistukselle asetettujen tavoitteiden toteutumisesta. Hankkeen toisena osatutkimuksena ilmestyi *Työolot rakennemuutosseurakunnissa (Palmu 2010b)*. Tutkimuksessa verrattiin rakennemuutosseurakuntien työoloja koko kirkon henkilöstöön ja suomalaisten työolotutkimusten vastaaviin tuloksiin. Tämän jälkeen selvitettiin liitosseurakuntien toimivuutta sekä *kappeliseurakunnissa* että näiden pääseurakunnissa (Palmu 2011). Tutkimus *Rakennemuutosten yhteys seurakuntien talouskehitykseen* analysoi seurakuntaliitoksia niiden aiheuttamien taloudellisten vaikutusten kannalta (Keso ja Vakkuri 2011.).

Hankkeen keskeisiä tuloksia on esitetty kotimaisissa ja kansainvälisissä konferensseissa ja julkaistu artikkeleita esille nousseista vahvuuksista ja ongelmakohtista esimerkiksi Akavan kirkollisten ammattiliittojen AKI R.Y:n jäsenlehdessä (Palmu 2011b, 26–31).

Tutkimushankkeen tehtävänä on palvella seurakuntien toiminnan kehittämistä ja päätöksentekoa ja siinä selvitetään seurakuntarakenteen muutoksen vaikutuksia ja yhteyksiä. Tutkimushankkeen keskeiset kysymykset ovat: miten rakenteet palvelevat seurakunnan tehtävän toteutumista ja miten ne vastaavat seurakuntalaisten tarpeisiin. Lisäksi tutkimushankkeessa kysytään, vahvistaako vai heikentääkö seurakuntien yhdistyminen seurakuntalaisten hengellistä elämää, jäsenyyden merkitystä ja monipuolista seurakuntatyötä sekä palveluja. Edelleen kysytään, edistääkö seurakuntarakenteen muutos tavoitteena olleita talouden vakautta, hallinnon ja johtamisen tehokkuutta sekä työvoimaresurssien mielekästä käyttöä.

Edellä esitettyihin kysymyksiin on saatavissa vastaus empiirisen tutkimuksen avulla ja seurakuntarakenteen muutostilanne tarjoaa ainutkertaisen mahdollisuuden niiden selvittämiseen. Samalla saadaan runsaasti tietoa ja välineitä palvelemaan seurakuntarakenteen edelleen jatkuvaa muutosprosessia.

Tutkimushanke on luonteeltaan eksploratiivinen, kartoittava. Siinä tuotettavalla tiedolla on tavoitteena löytää yleistettäviä tietoja eri osatekijöiden yhteyksistä ja vaikutuksista seurakuntien rakennemuutoksessa. Näitä ovat seurakunnan jäsenyys, hengellinen elämä, toiminta, hallinto, henkilöstö ja johtaminen sekä talous. Hankkeen seuraavina osatutkimuksina selvitetään rakennemuutosten vaikutuksia toimintaan ja toteutetaan muutosseurakuntien seurantatutkimus. Näiden rinnalla ilmestyy vielä yhteistyössä Diakoniammattikorkeakoulun kanssa toteutettu kehittävän työntutkimuksen otteella toteutettu tapaustutkimus.

Kolmivuotisesta (2009–2011) tutkimushankkeesta vastaa Kirkon tutkimuskeskus ja sen keskeiset tulokset julkaistaan keskuksen julkaisusarjoissa. Hankkeen osatutkimukset

toteutetaan yhteistyössä eri yliopistojen, diakonia-ammattikorkeakouluverkoston, Suomen Kuntaliiton ja hiippakuntien kanssa. Niinpä esimerkiksi Helsingin yliopiston teologisessa tiedekunnassa on aloitettu rakennemuutoksiin liittyviä opinnäytetöitä. Kuntaliitto puolestaan on julkaissut kunta- ja palvelurakennemuutokseen ns. PARAS -hankkeeseen liittyviä useita selvityksiä. Viisivuotinen *Paras-arviointitutkimusohjelma Arttu* käynnistyi vuonna 2008. Seurakuntien rakennemuutosta selvittävässä hankkeessa voidaan soveltuvin osin liittyä näihin kuntahankkeen tutkimuksiin ja esimerkiksi tässä selvityksessä on osin voitu käyttää samoja kysymyksiä ja valittu tutkimuskohteeksi osin samoja tutkimusseurakuntia.

1.4. Tutkimustehtävä

Käsillä olevan tutkimuksen **tehtävänä on selvittää seurakunnan jäsenten kokemuksia seurakuntarakenteen muutoksesta ja muutoksen vaikutuksia heihin itseensä kotiseurakuntansa jäsenenä.** Ensin selvitetään jäsenten osallistumisaktiivisuutta ja seurakunnan läheiseksi kokemista (luku 2). Tämän jälkeen eritellään seurakunnan toiminnan ja palveluiden vastaamista jäsenten hengellisiin tarpeisiin ja seurakuntarajojen merkitystä seurakunnan jäsenille (luku 3). Luku neljä käsittelee muutoksesta tiedottamista, muutoksen kokemista sekä seurakuntalaisten kokemaa mahdollista muutosta suhteessa seurakuntaan seurakuntaliitoksen tai uuden seurakuntayhtymän perustamisen jälkeen. Lopuksi analysoidaan muutoksen vaikutuksia seurakuntalaisen näkökulmasta (luku 5). Tällöin keskitytään jäsenyyteen ja hengelliseen elämään, seurakunnan palveluihin, osallistumiseen ja vapaaehtoistoimintaan sekä verrataan jäsenistöltä kerättyjä tutkimustuloksia aikaisemmin eri kohderyhmille tehtyjen vastaavien tutkimusten tuloksiin. Tutkimuksen päätösluvussa kootaan yhteen tutkimuksen keskeiset havainnot rakennemuutosseurakunnista ja arvioidaan tutkimustulosten merkitystä seurakunnan jäsenyyden kannalta.

1.5. Tutkimuksen toteuttaminen ja tutkimusaineisto

Tutkimuksen erityisenä kiinnostuksen kohteena ovat rakennemuutosseurakuntien jäsenten kokemukset seurakuntien yhdistymisen mahdollisista vaikutuksista. Jäsentutkimuksen otosseurakunniksi valittiin kolme erilaista seurakuntaa ja yksi seurakuntayhtymään kuuluva seurakunta. Valinta tehtiin kaikista 1.1.2009 rakennemuutoksen toisin sanoen seurakuntaliitoksen tai uuden seurakuntayhtymän perustamisen läpikäyneistä rakennemuutosseurakunnista. Tällöin eri ryhmistä tarkasteltiin kahden pienen seurakunnan liitoksia, useamman pienen seurakunnan liitosta isompaan seurakuntaan ja muun usean seurakunnan liittymistä yhteen sekä seurakuntayhtymään kuuluvia seurakuntia. Seura-

kuntien ryhmittely on esitetty tarkemmin aikaisemmassa osatutkimuksessa (Palmu 2010, 16–17.).

Tämän jälkeen tarkasteltiin kutakin seurakuntaa johtavien luottamushenkilöiden ja henkilöstön rakennemuutosprosessista tekemän alkuvaiheen arvioinnin perusteella. Tutkimuksen tulokset on julkaistu osatutkimuksessa *Tavoitteista totta* (Palmu 2010). Huomiota kiinnitettiin muun muassa henkilöstön kokemiin osallistumismahdollisuuksiin, muutosprosessin läpi viemiseen, muutoksen hyödyntämiseen ongelmien ratkaisemisessa, töiden organisointiin, ristiriitojen määrään ja arvioon muutoksen vaikutuksista.

Onnistuneesti alkaneen seurakuntaliitoksen edustajaksi valittiin Kurikka, jossa tehdyt arviot kaikissa osa-alueissa olivat parempia kuin liitosseurakunnissa yleensä. Henkilöstön näkemykset tiedottamisen riittävydestä prosessin aikana olivat erityisen myönteiset. Kurikan kaupunki ja Jurvan kunta liittyivät yhteen ja nykyinen Kurikan seurakunta muodostuu Kurikan alueesta ja Jurvan kappeliseurakunnasta. Uuden seurakunnan väkiluku on noin 14 000.

Vastaavasti alkuvaiheessa heikosti edenneeksi liitosprosessiksi valittiin henkilöstön arvioiden perusteella Sastamala. Yleisesti ottaen henkilöstönäkökulmaa lukuun ottamatta kaikki arviot olivat keskimääräistä heikompia. Noin 21 000 jäsenen Sastamala syntyi Vammalan, Mouhijärven, Kiikan ja Keikyän liittyttyä yhteen. Karkku, Kiikka, Keikyä, Mouhijärvi ja Suodenniemi ovat nykyisin Vammalan kappeliseurakuntia.

Jämsä valittiin usean seurakunnan liitoksena mukaan keskimääräisenä, kun liitosprosessin eri osa-alueita arvioitiin. Uusi Jämsän seurakunta syntyi, kun Jämsä, Kuorevesi ja Jämsänkoski liittyivät yhteen. Uuden Jämsän seurakunnan väkiluku on hieman alle 20 000 ja toiminta tapahtuu Jämsän, Jämsänkosken ja Kuoreveden alueseurakunnissa.

Seurakuntayhtymän perustaneissa seurakunnissa arviot muutosprosessista olivat heikoimpia. Esimerkiksi yhtymäseurakunnista valittiin Kouvolan seurakunta, joka on myös selkeästi kaupunkiseurakunta ja sijaitsee kaupungin keskusta-alueella. Kouvolassa arviot muutosprosessista olivat kaikilla osa-alueilla selvästi heikompia kuin liitosseurakunnissa. Kouvolan seurakunnan väkiluku oli noin 24 600. Kouvolan seurakuntayhtymä muodostuu viidestä itsenäisestä seurakunnasta.

Tutkimuksen kohderyhmäksi valikoitui siten neljä erilaista 1.1.2009 muuttuneessa tilanteessa toimintaansa jatkanutta seurakuntaa. Otokoko oli noin 800 loppuunvietyä haastattelua.

Aineisto kerättiin Kirkon tutkimuskeskuksen toimeksiannosta 17.–28.1.2011 välisenä aikana TNS Gallup Oy:n Tampereella sijaitsevasta puhelinhaastattelukeskuksesta. Yhteensä tehtiin 801 haastattelua: Kouvola 250, Sastamala 201, Jämsä 200 ja Kurikka 150. Kukin seurakunta ja sen eri-ikäiset ja eri sukupuolta olevat jäsenet saivat todellista lukumääräänsä kuvaavan painoarvon. Tutkimuksen haastattelulomake on tutkimuksen liitteenä (liite 1).

Tutkimuksen aineistossa miehiä ja naisia on yhtä suuret määrät. Kahden tai useamman aikuisen talouksia ilman lapsia on 41 prosenttia, kahden tai useamman aikuisen talouksia, joissa oli yksi tai useampi lapsi on 34 prosenttia, yksin asuvia on 22 prosenttia ja yhden aikuisen talouksia, joissa oli yksi tai useampi lapsi on kolme prosenttia. Ikäryhmittäin vastaajat ovat:

15–17 vuotta	2 %
18–24 vuotta	12 %
25–34 vuotta	13 %
35–44 vuotta	19 %
45–54 vuotta	16 %
yli 55 vuotta	38 %

Vastaajista työntekijöitä on 30 prosenttia, eläkeläisiä 27 prosenttia, toimihenkilöitä 16 prosenttia, opiskelijoita 11 prosenttia ja yrittäjiä tai maatalousyrittäjiä kahdeksan prosenttia sekä johtavassa asemassa olevia kaksi prosenttia. Työttömien tai lomautettujen osuus on neljä ja kotona lapsia, kotia tai omaista hoitavien osuus yksi prosentti haastatelluista. Seurakunnan luottamushenkilöitä on kaksi ja työntekijöitä yksi prosentti haastatelluista.

Taulukko 2. Muutosseurakuntien jäsenten ja suomalaisten rukoileminen. Kuinka usein rukoilette? (%)

	Seurakunnan jäsenet	Suomalaiset
Vähintään useita kertoja viikossa	32	24
Vähintään kerran kuussa	18	16
Useita kertoja vuodessa	9	12
Kerran tai kaksi vuodessa	14	9
Harvemmin kuin kerran vuodessa	10	13
En koskaan	13	25

Haastateltavilta kysyttiin aineiston luokitteluksi yksityistä uskonnon harjoittamista koskeva kysymys. Koska aineiston muodostavat vain seurakunnan jäsenet, on luonnollista, että rukoilemisen useudella mitattu yksityinen uskonnon harjoittaminen on muutosseurakuntien jäsenten keskuudessa yleisempää kuin kaikkien suomalaisten rukoileminen ja vastaavasti niitä, jotka ilmoittavat etteivät koskaan rukoile on selvästi vähemmän kuin kaikissa suomalaisissa. Puolet seurakunnan jäsenistä rukoili vähintään kerran kuussa, kun suomalaista näin ilmoitti 40 prosenttia. Vastaavasti seurakunnan jäsenistä 13 prosenttia ilmoitti, ettei ole viimeisen vuoden aikana rukoillut koskaan, kun suomalaista näin ilmoitti joka neljäs. (Ketola 2011, 20.)

2. Jäsenyys, osallistuminen ja seurakunnan läheisyys

2.1. Osallistumisen määrä

Seurakunnan toimintaan osallistumista selvitettiin kysymällä jumalanpalveluksiin, kirkollisiin toimituksiin ja muihin seurakunnan tilaisuuksiin osallistumisen aktiivisuutta. Vastaajien osallistumisaktiivisuus ei kaikkein aktiivisimpien osallistujien osalta juuri poikennut yleensä suomalaisten uskonnollisuudesta aikaisemmin saaduista tutkimustuloksista. Näin ollen vähintään kerran kuukaudessa osallistuneita oli suomalaisissa yhtä paljon kuin otosseurakuntien jäsenissäkin. Sen sijaan suomalaiset osallistuvat yleisesti ottaen vähemmän kuin otosseurakuntien jäsenet. (Ketola 2011, 18–19.)

Jumalanpalveluksiin osallistui viikoittain tai useammin kaksi prosenttia ja keskimäärin kerran kuukaudessa seitsemän prosenttia jäsenistä. Vastaavasti useammin kuin pari kertaa vuodessa, mutta harvemmin kuin kerran kuukaudessa osallistuvia oli joka neljäs (24 %). Kolmasosa vastaajista osallistui jumalanpalvelukseen yksi – kaksi kertaa vuodessa ja kolmasosa seurakuntalaisista ei ole osallistunut viimeksi kuluneen vuoden aikana ollenkaan. Siten suuri enemmistö seurakuntien jäsenistä (66 %) osoittautui varsin passiiviseksi kun sitä mitattiin jumalanpalvelusosallistumisella.

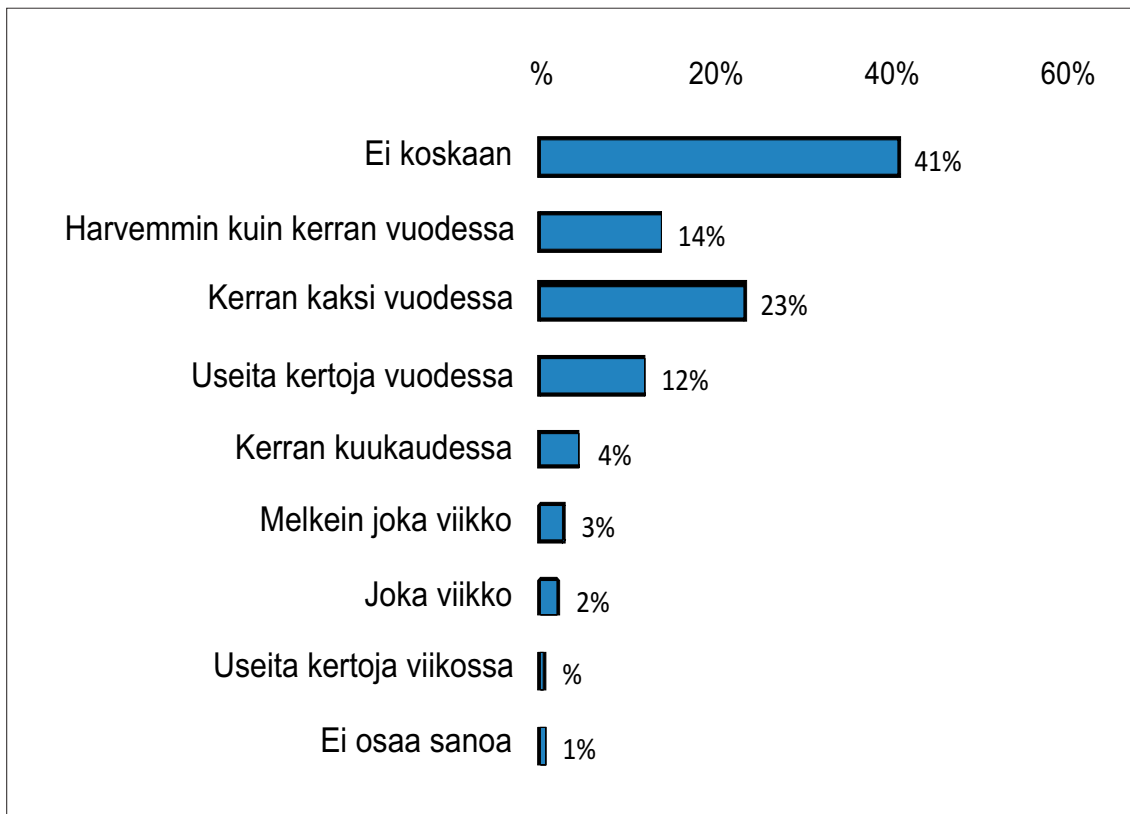
Tilastollisesti merkittävä yhteys jäsenten taustatietojen osalta löydettiin 25–34-vuotiaiden muita vähäisemmässä osallistumisessa. Ikäryhmästä esimerkiksi enemmistö (52 %) ei ollut osallistunut lainkaan jumalanpalveluksiin kuluneen vuoden aikana. Vastaavasti muita useammin jumalanpalveluksiin osallistuivat erityisesti 55 vuotta täyttäneet. Ammattiryhmittäin työntekijät olivat yliedustettuina ei ollenkaan osallistuneissa (40 %). Toimihenkilöt puolestaan olivat yliedustettuina kerran tai kaksi kertaa osallistuneiden ryhmässä (46 %). Perhemuodon mukaan tarkasteltuna tilastollisesti merkittävä ero tuli esille yksin asuvien muita vähäisempänä osuutena kerran tai kaksi osallistuneiden ryhmässä (24 %). Lapsiperheet osallistuivat muita vähemmän ja kahden aikuisen lapsettomat taloudet osallistuivat muita enemmän.

Taulukko 3. Osallistuminen jumalanpalveluksiin eri seurakunnissa (%).

	Kouvola	Sastamala	Jämsä	Kurikka	Kaikki
Vähintään viikoittain	1	3	1	2	2
Kerran kuukaudessa	6	6	8	8	7
Harvemmin kuin kerran kuukaudessa	20	25	25	31	24
1–2 kertaa vuodessa	33	34	30	38	33
Ei ole osallistunut	40	31	36	20	33

Kun tarkasteltiin aktiivisimmin osallistuneiden osuutta, eroja ei muodostunut. Sen sijaan Kurikka ja Kouvola muodostuivat vastapareiksi siinä, että Kouvolan kaupungissa on eniten jäseniä, jotka eivät ole osallistuneet ollenkaan jumalanpalveluksiin vuoden aikana ja vastaavasti Kurikassa on eniten jäseniä jotka ovat osallistuneet kerran tai kaksi vuodessa, mutta harvemmin kuin kerran kuukaudessa.

Kuvio 4. Osallistuminen muihin kirkon toimintoihin tai aktiviteetteihin (%).

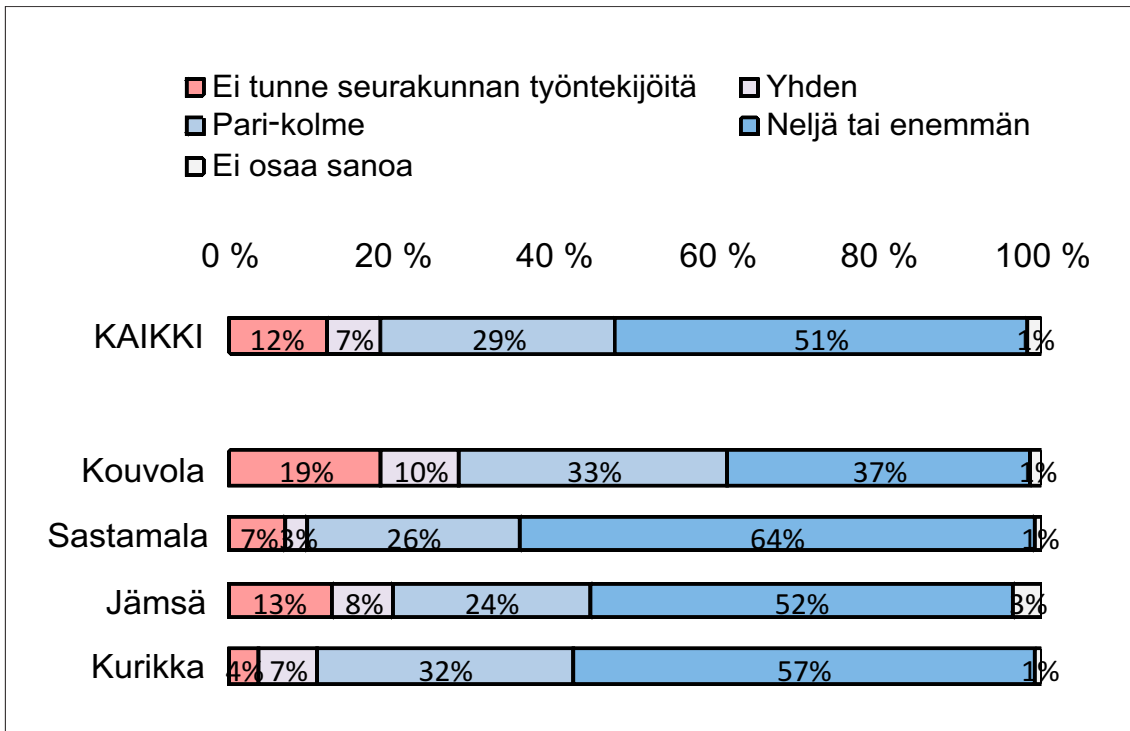
Muihin kirkon toimintoihin osallistuttiin aktiivisimmin Kurikassa ja vähiten Kouvolassa. Vähintään kerran kuukaudessa osallistuvia oli Kurikassa kaksinkertainen määrä (14 %) Kouvolaan verrattuna (7 %). Sastamalassa vastaavasti osallistuvia oli 12 prosenttia ja Jämsässä yhdeksän prosenttia jäsenistä. Useita kertoja vuodessa osallistuvia oli myös eniten Kurikassa (16 %) kun muissa seurakunnissa näin osallistuvia oli 10–13 prosenttia. Harvemmin kuin kerran vuodessa osallistuvia jäseniä oli seurakunnissa 14 prosenttia ja ei koskaan vuoden aikana osallistuneita, oli 41 prosenttia, eniten Kouvolassa 44 prosenttia. Naiset olivat ylliedustettuina kaikkein aktiivisimmin osallistuvissa ja miehet ei koskaan osallistuvissa. Eläkeläiset ja yli 55-vuotiaat puolestaan olivat ylliedustettuina usein osallistuvien ryhmissä.

Jumalanpalveluksiin ja kirkon toimintoihin aktiivisesti osallistuneet olivat luonnollisesti muita useammin tietoisia seurakunnassa tapahtuneesta muutoksesta. Sen sijaan muutosta suhteessa seurakuntaan tarkasteltaessa ainoaksi tilastollisesti merkittäväksi havainnoksi osoittautui kerran tai kaksi kertaa vuodessa jumalanpalveluksiin osallistuneiden selvästi muita vähäisempi osuus niistä, joiden mielestä muutoksen jälkeen seurakunta oli heille etäisempi (18 %).

2.2. Työntekijöiden tuttuus

Seurakunnan läheisyyttä voi tarkastella myös sen suhteen, miten monta työntekijää seurakuntalaiset arvioivat tuntevansa. Myös tässä tarkastelussa suurin ero on Kurikan ja Kouvolan seurakunnan välillä. Siinä, missä joka viides Kouvolan seurakunnan jäsen ei tunne ainuttakaan työntekijää, on Kurikan seurakuntalaisista tällaisia jäseniä neljä prosenttia. Kouvola on selvästi suurin paikkakunta ja Kouvola lukuun ottamatta kaikissa muissa seurakunnissa enemmistö seurakuntalaisista tuntee neljä työntekijää tai enemmän. Tilastollisesti merkittävimmät erot ovat Kouvolan ja Sastamalan seurakuntien välillä. Kaiken kaikkiaan tutkimukseen valituissa otosseurakunnissa voi seurakuntien arvioida poikkeavan varsinkin kaupunkiseurakuntien tilanteesta. Esimerkiksi Jyväskylän seurakunnassa toteutetun kyselytutkimuksen mukaan 37 prosenttia jyväskyläläisistä ilmoitti, ettei tunne ainuttakaan työntekijää (Kotimaa-lehti 22.9.2011, lähde Jyväskylän seurakunta).

Kuvio 5. Montako seurakunnan työntekijää seurakuntalaiset ilmoittavat tuntevansa (%).

Muut merkittävimmät erot seurakunnan työntekijöiden tuntemisessa liittyvät sukupuoleen, ikään ja perhemuotoon. Enemmistö naisista (58 %) tuntee työntekijöistä neljä tai enemmän, kun miehistä näin ilmoittaa 44 prosenttia. Kaikkein nuorimmat 15–17-vuotiaat (79 %) ja iäkkäimmät (57 %) seurakuntalaiset tuntevat useammat seurakunnan työntekijät. Vastaavasti 25–34-vuotiaissa (37 %) on vähiten enemmän kuin neljä työntekijää tuntevia. Samoin ammattiryhmissä työntekijät (41 %) on vähiten useita työntekijöitä tuntevia ja yksin asuvissa (16 %) puolestaan eniten sellaisia seurakunnan jäseniä, jotka eivät tunne ainuttakaan seurakunnan työntekijää. Tulokset ovat loogisia ja seuraavat osallistumisen määriä.

Seurakuntalaisten arvioiden perusteella voi yleistäen sanoa, että erityisesti useita seurakuntien työntekijöitä tuntevat sanovat seurakunnan muuttuneen vähemmän tärkeäksi ja etäisemmäksi kuin ennen uudistusta (74 %). Myös heissä, jotka eivät ole havainneet mitään uudistusta, on muita enemmän (43 %) useita seurakunnan työntekijöitä tuntevia seurakuntalaisia. Tietoisuus seurakunnan rakennemuutoksesta (59 %) ja yksityinen uskonnon harjoittaminen esimerkiksi rukoilemalla päivittäin (67 %) tai vähintään viikoittain (66 %) on yleisintä niillä jotka tuntevat useampia seurakunnan työntekijöitä.

Taulukko 4. Eri ikäryhmissä koettu seurakunnan läheisyys mitattuna seurakunnan työntekijöiden tuntemisen määrällä (%).

	15–17	18–24	25–34	35–44	45–54	55–	yhteensä
Ei tunne	–	13	14	10	12	12	12
Yhden	–7	9	10	8	5	6	7
Pari- kolme	21	32	39	35	28	22	29
Neljä–	79	45	37	46	53	57	51
Ei osaa sanoa	–	1	–	1	2	2	1

Seurakuntaliitoksista puhuttaessa on keskustelussa yleensä nostettu esille seurakunnan oman papin säilymisen tärkeys. Seurakunnan jäsen kohtaa papin usein elämän käännekohtissa ja vuonna 2007 Kirkon tutkimuskeskuksen toteuttaman Gallup Ecclesiastican mukaan puolet suomalaisista (49 %) oli osallistunut kirkolliseen toimitukseen (kaste, avioliittoon vihkiminen ja hautaansiunaaminen) viimeksi kuluneen vuoden aikana. Samassa tutkimuksessa kirkolliset toimitukset olivat suomalaisille myös kolme tärkeintä kirkkoon kuulumisen syytä. (Monikasvoinen kirkko 2008, 35, 58.)

Tämän tutkimuksen seurakuntien jäsenistä 72 prosenttia oli osallistunut johonkin kirkolliseen toimitukseen viimeksi kuluneen vuoden aikana. Otosseurakuntien jäsenistä runsaalle puolelle (54 %) on tärkeä valintakriteeri pappia kirkolliseen toimitukseen valittaessa, että pappi on oman seurakunnan pappi. Kuitenkin valtaosalle merkittävä valintakriteeri on, että on hyviä kokemuksia hänen aikaisemmin hoitamistaan toimituksista (85 %) tai että pappi on entuudestaan tuttu (70 %). Jäsenistä 42 prosenttia ilmoitti, että suvulla tai perheellä on aina tapana käyttää samaa pappia ja 40 prosenttia pitää tärkeänä valintakriteerinä sitä, että ystävä on suositellut pappia.

Taulukko 5. ”Onko tärkeää, että kirkolliseen toimitukseen pappia valitessa pappi on oman seurakunnan pappi” (%).

	Kyllä	Ei	En osaa sanoa
Kouvola	46	51	3
Sastamala	53	45	2
Jämsä	57	41	2
Kurikka	66	34	1
Kaikki	54	44	2

Kirkollisten toimitusten toimittamisessa oma pappi on enemmistölle seurakuntalaista tärkeää lukuun ottamatta Kouvolan seurakuntaa. Tulos antaa viitteen siitä, että mitä

kaupunkimaisemmassa toimintaympäristössä seurakunta toimii, sitä vähäisempi saattaa seurakunnan jäsenelle olla seurakunnan oman papin merkitys.

2.3. Yhteys seurakuntaan

Kirkon strategia vuoteen 2015 *Meidän kirkko, Osallisuuden yhteisö* esittää toimintalinjauksessaan kirkon jäsenyyden vahvistamisesta: ”tavoitamme jokaisen jäsenemme laadukkaasti vähintään viisi kertaa vuodessa”. Kirkon työstä vastaavien luottamushenkilöiden ja työntekijöiden keskuudessa on paljon keskusteltu laadukkaasti kohtaamisen ja kohtaamisen määrän arvioimisesta. Kohtaamisten toteutumista on seurattu seurakunnille tehtävien strategian seurantakyselyjen avulla vuosina 2008 ja 2010. Seurakunnat kertovat panostaneensa erityisesti jäsenyyden vahvistamiseen, mutta samalla ne arvioivat, ettei suurta kehitystä kuitenkaan seurakuntalaisten kohtaamisessa ole tapahtunut. Vuonna 2010 seurakunnista 12 prosenttia arvioi tavoittaneensa jäsenensä yli viisi kertaa, 2–4 kertaa ilmoitti 69 prosenttia ja 0–1 kertaa joka viides (19 %) seurakunta. (Jormakka 2010, 22.)

Tutkituissa rakennemuutosseurakunnissa seurakuntalaisten oma kokemus tavoittavuustihydestä (liite 2) vastaa edellä mainitun tutkimuksen tuloksia kaikkein useimmin tavoitettujen osalta, sillä myös seurakuntalaista 12 prosenttia ilmoittaa, että oma seurakunta on tavoittanut hänet tavalla tai toisella viimeksi kuluneen vuoden aikana. Sen sijaan seurakuntalaisista selvä enemmistö, 59 prosenttia, ilmoittaa tavoittamistihydeksi enintään kerran. Vajaa puolet seurakuntalaista (45 %) sanoo, ettei seurakunta ole tavoittanut häntä ollenkaan joka neljäs (26 %) on sitä mieltä, että seurakunta on tavoittanut 2–4 kertaa. Voi siis hyvin arvioida monen seurakunnan saattavan yliarvioida kohtaamistensa määrän.

Seurakunnittain tarkasteltuna Jämsässä on eniten (52 %) seurakuntalaisia, jotka kokevat ettei seurakunta ole tavoittanut heitä kertaakaan. Kouvolassa tällaisia seurakuntalaisia on 49 prosenttia, Kurikassa 40 prosenttia ja Sastamalassa 37 prosenttia. Vastaavasti Kouvolassa (8 %) on muita seurakuntia vähemmän niitä, jotka ilmoittavat tavoittamistihydeksi neljä kertaa tai enemmän.

Sukupuolten välillä ei tavoittavuuden arvioissa ole tilastollista eroa, mutta ikäryhmittäin 18–24-vuotiaissa (59 %) on eniten niitä, joita seurakunta ei ole tavoittanut kertaakaan. Vastaavasti 25–34-vuotiaissa on muita enemmän niitä, jotka seurakunta on tavoittanut vuoden aikana 2–4 kertaa.

Seurakunnan tavoittamistihydeillä oli kahdella tavalla tilastollisesti merkittävä yhteys kokemukseen siitä, miten läheiseksi tai etäiseksi hän seurakunnan kokee. Yli puolet (52 %) niistä, joita seurakunta ei ollut tavoittanut ollenkaan, ei ollut myöskään havainnut mitään seurakuntaliitosta tai seurakuntayhtymän perustamista. Vastaavasti useasti tavoitetuista vain kuusi prosenttia ilmoitti, ettei ole havainnut mitään muutosta.

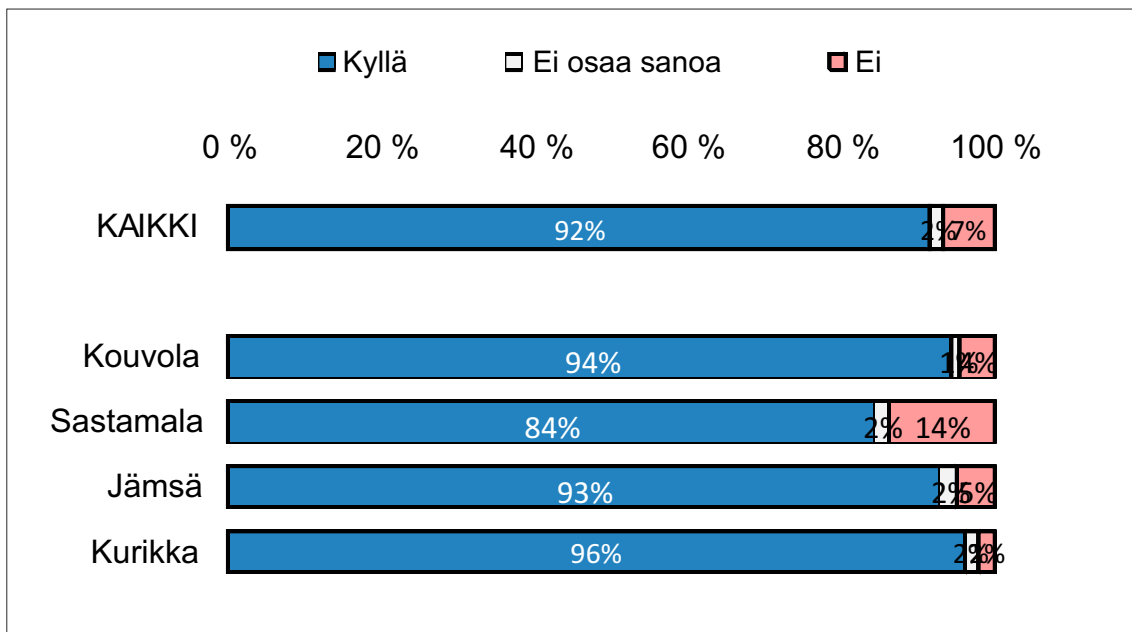
3. Seurakuntarajat ja seurakuntalaisten tarpeet

3.1. Toiminta, palvelut ja seurakuntalaisten hengelliset tarpeet

Seurakunnat haluavat usein lisätä voimavarojaan entistä enemmän kohdatakseen paremmin seurakuntalaisten tarpeet. Tämän tutkimuksen perusteella kysymys saattaa silloin olla toimintojen kohdistamisesta enemmän kaikkein useimmin osallistuvalla seitsemälle prosentille seurakuntalaisista. Kaikista seurakuntien jäsenistä nimittäin yhdeksän jäsentä kymmenestä (92 %) kertoi seurakuntansa toiminnan ja palvelujen vastaavan hänen tämänhetkisiä hengellisiä tarpeitaan. Sekä toimihenkilöt (11 %) että päivittäin rukoilevat (11 %) kokivat vähän keskimääräistä enemmän, etteivät toiminta ja palvelut vastaa heidän tämänhetkisiä hengellisiä tarpeitaan. Muiden seurakunnan jäsenten taustamuuttujien osalta ei ollut tilastollisesti merkittäviä eroja kokonaistulokseen.

Viikoittain tai useammin jumalanpalveluksiin osallistuneista kahdesta prosentista jäseniä oli selvästi muita enemmän (29 %) seurakuntalaisia, joiden mielestä seurakunnan toiminta ja palvelut eivät vastanneet heidän hengellisiä tarpeitaan. Sen sijaan muuhun seurakunnan toimintaan osallistumisaktiivisuuden mukaan tarkasteltuna eroja ei ollut.

Kuvio 6 . Vastaavatko seurakunnan toiminta ja palvelut jäsenten tämänhetkisiin hengellisiin tarpeisiin (%).

Seurakunnittain Kurikka ja Sastamala poikkesivat merkittävimmin. Kurikan seurakunnan jäsenistä lähes kaikki (96 %) arvioivat seurakunnan toiminnan ja palvelujen vastaavan hengellisiä tarpeitaan, kun taas Sastamalassa oli muita enemmän jäseniä, joiden hengellisiin tarpeisiin seurakunta ei riittävästi vastannut

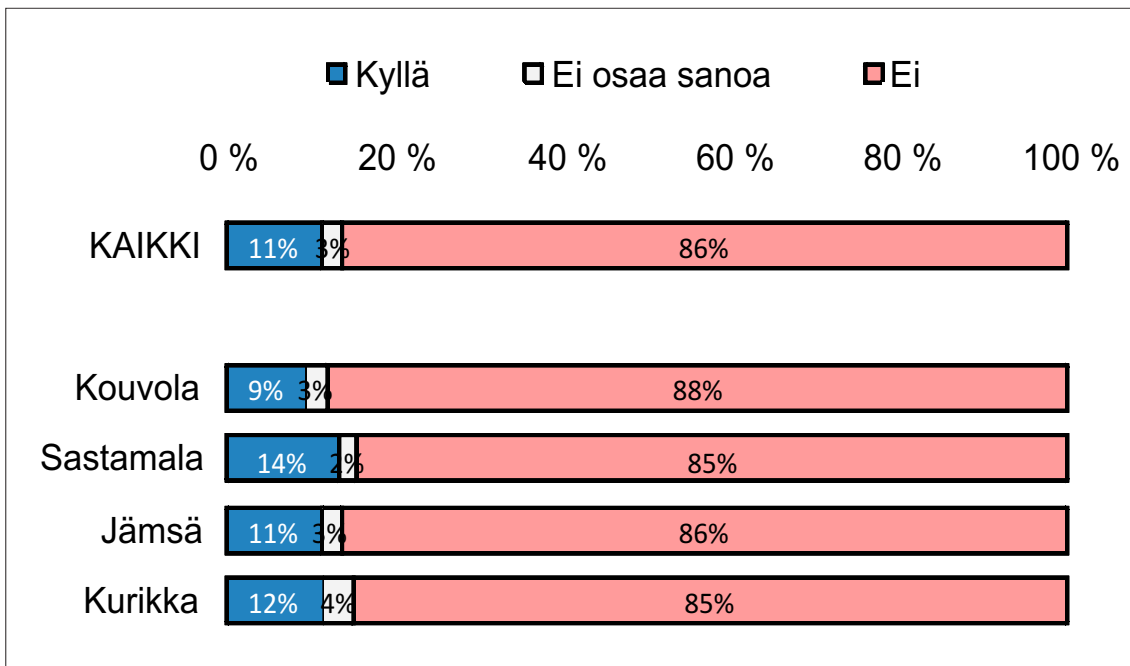
3.2. Seurakuntarajojen merkitys

Seurakuntarajoilla ja siten asuinpaikkaan sidotulla seurakunnan jäsenyydellä on merkitystä oman hengellisen elämän toteuttamiselle noin joka kymmenennelle (11 %) seurakunnan jäsenelle. Selkeästi valtaosalle (86 %) jäsenistä seurakuntarajat ovat merkityksettömiä oman hengellisen elämän toteuttamisen kannalta.

Kaikkein aktiivisimpien osalta seurakuntarajojen merkitys on vahvasti yhteydessä seurakunnan toimintaan osallistumiseen ja seurakunnan palvelujen käyttämiseen. Vähintään viikoittain jumalanpalvelukseen osallistuville seurakuntarajoilla on merkitystä oman hengellisen elämän kannalta (29 %) samoin kuin useita kertoja viikossa muuhun seurakunnan toimintaan osallistuvillekin (25 %). Muiden osalta eroja ei ole.

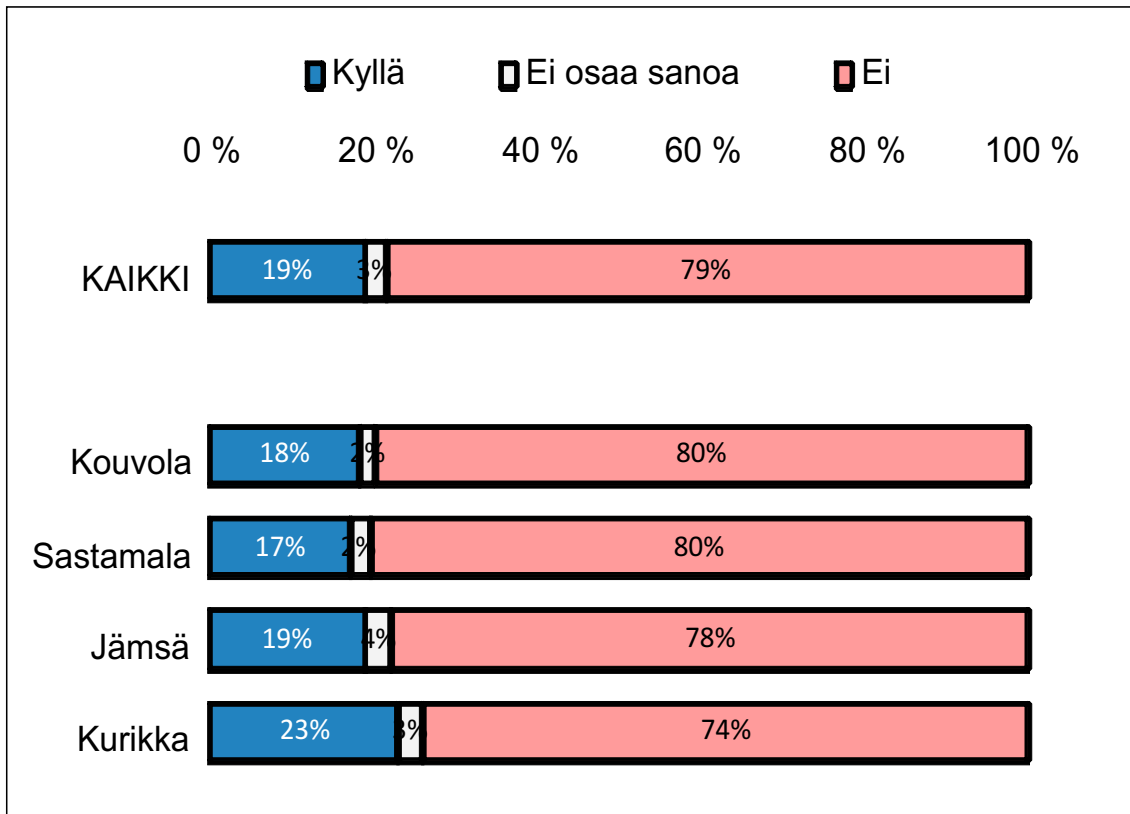
Seurakuntarajojen merkitys on vahvasti yhteydessä seurakunnan toimintaan osallistumiseen ja seurakunnan palvelujen käyttämiseen. Jäsenistä miehissä (88 %) ja toimihenkilöissä (93 %) on enemmän seurakuntarajat merkityksettömäksi kokevia kuin naisissa. Vastaavasti opiskelijoissa (18 %) ja päivittäin rukoilevissa (15 %) on eniten jäseniä, joille seurakuntarajoilla oli merkitystä oman hengellisen elämän toteuttamiselle.

Kuvio 7. Seurakuntarajojen merkitys oman hengellisen elämän toteuttamiselle eri seurakuntien jäsenten mielestä (%).

Seurakunnittain erot ovat varsin pienet eikä seurakuntien välillä ole tilastollisesti merkittäviä eroja. Kuitenkin Sastamalassa, jossa oli 14 prosenttia jäseniä, joiden mielestä seurakunnan toiminta ja palvelut eivät vastanneet heidän hengellisiä tarpeitaan, oli samoin 14 prosenttia seurakunnan jäseniä, joille seurakuntarajoilla on merkitystä oman hengellisen elämän toteuttamiselle. Vähiten rajoilla oli merkitystä Kouvolan seurakunnan jäsenille.

Kuvio 8. Seurakuntarajojen merkitys seurakunnan jäsenten toimintaan osallistumisen kannalta (%).

Seurakunnan toimintaan osallistumisen kannalta seurakunnan rajoilla on merkitystä joka viidennelle (19 %) seurakunnan jäsenelle. Valtaosalle (79 %) seurakuntarajoilla ei nähdä merkitystä seurakunnan toimintaan osallistumisen kannalta. Opiskelijat (35 %) ja 18–24-vuotiaat (28 %) poikkeavat muista siinä, että heissä on eniten jäseniä, jotka näkevät seurakuntarajoilla olevan merkitystä toimintaan osallistumiselle. Osallistumisen näkökulmasta seurakuntarajoilla on merkitystä kaikkein aktiivisimmille vähintään viikoittain jumalanpalvelukseen osallistuville (41 %) ja useita kertoja viikossa muuhun seurakunnan toimintaan osallistuville (75 %). Kuitenkin esimerkiksi viikoittain osallistuvien osalta ero katoaa. Seurakuntien välillä ei ole tilastollisesti merkittäviä eroja

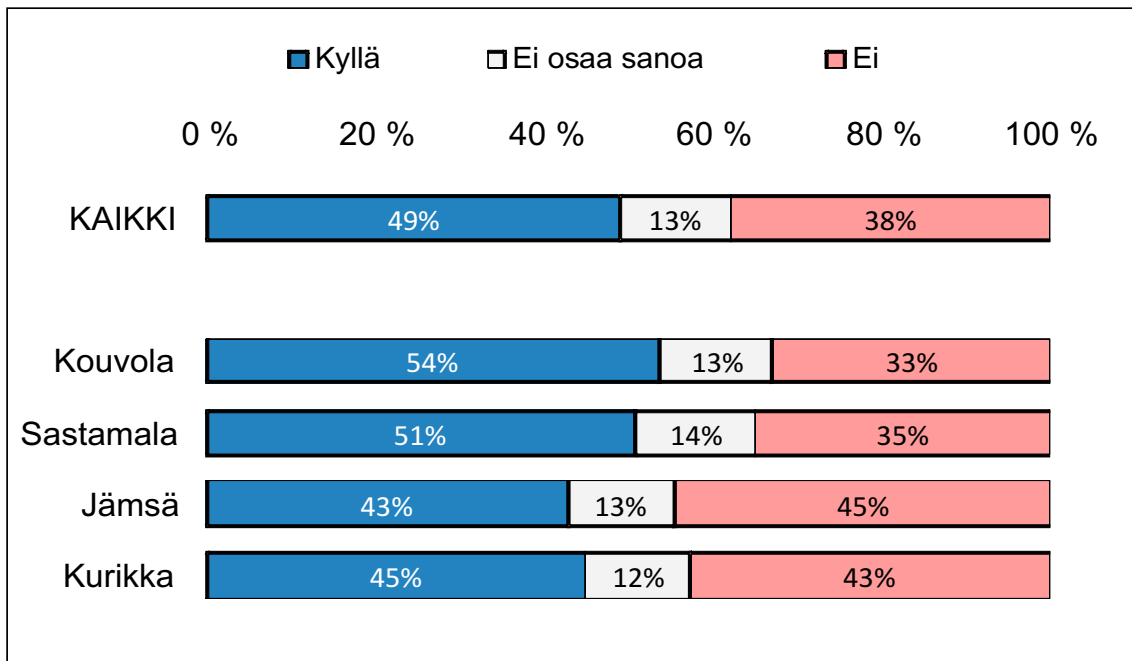
3.3. Alueellisesti rajatun seurakunnan merkitys seurakuntalaiselle

Siitä huolimatta, että seurakunnan rajoilla on melko pienelle osalle seurakunnan jäsenistä merkitystä oman hengellisen elämän toteuttamiselle tai seurakunnan toimintaan osallistumiselle, arvioi useampi seurakunnan jäsen (38 %), ettei seurakunnan jäsenyyden perustamista asuinpaikkaan tulisi muuttaa. Puolet jäsenistä (49 %) oli sitä mieltä, että seurakunnan jäsenyys voisi määrittyä muutoinkin kuin siten, että asuinpaikka määrää sen, mihin seurakuntaan henkilö kuuluu.

Merkittävimmin asuinpaikkaan perustuvaa seurakunnan jäsenyyttä kannattavat useita kertoja vuodessa osallistuvat (53 %) ja aktiivisesti osallistuvat yli 55-vuotiaat, joista 45 prosenttia on sitä mieltä, ettei jäsenyyden tulisi määrittää muulla tavoin kuin asuinpaikan mukaan. Vastaavasti eläkeläisten (37 %) ja päivittäin rukoilevien (42 %) jäsenten joukossa oli vähiten jäsenyyttä muuten kuin asuinpaikkaperusteisesti kannattavia.

Jäsenyys voisi määräytyä muutenkin kuin asuinpaikan mukaan erityisesti 45–54-vuotiaiden jäsenten (63 %), toimihenkilöjen (58 %), kahden tai useamman aikuisen taloudessa, jossa on lapsia asuvien (57 %) ja muutaman kerran vuodessa rukoilevien (60 %) mielestä

Kuvio 9. Voisiko eri seurakuntien jäsenten mielestä seurakunnan jäsenyys määrittää muutoinkin kuin asuinpaikan mukaan (%).

Kouvolassa ja Sastamalassa enemmistö seurakunnan jäsenistä on sitä mieltä, että jäsenyys voisi määräytyä muutoinkin kuin asuinpaikan mukaan. Molemmissa noin kolmannes jäsenistä on päinvastaista mieltä. Kurikassa jäsenistä lähes yhtä moni suhtautuu asiaan myönteisesti kuin kielteisestikin. Jämsässä on eniten vastustajia muuhun kuin asuinpaikkaan perustuvalla seurakunnan jäsenyydelle.

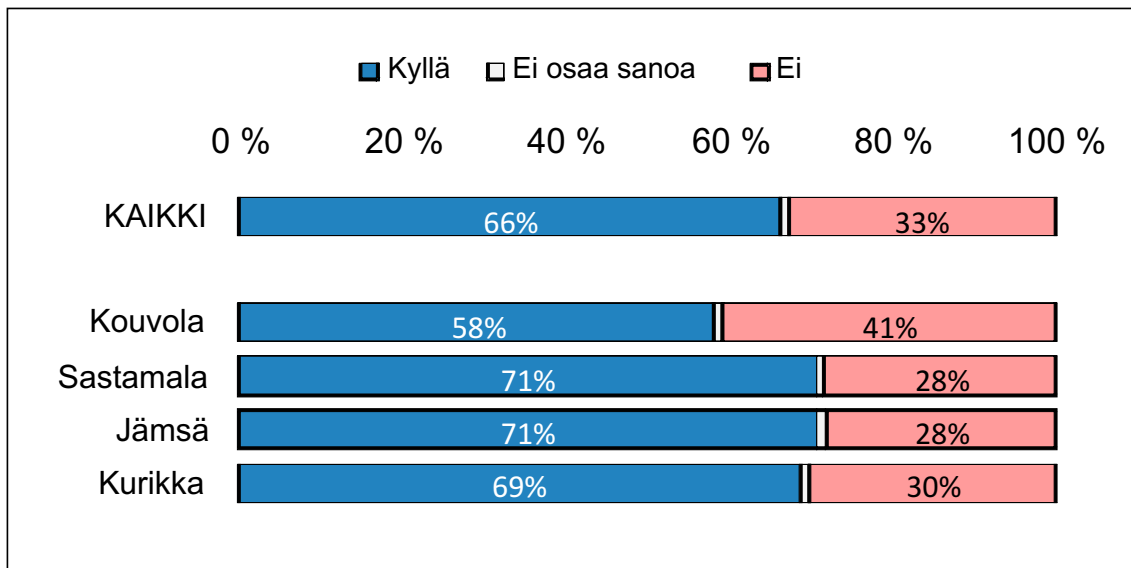
4. Muutoksen kokeminen

4.1. Tietämys muutoksesta ja tiedottamisen riittävyys

Valtaosa jäsenistöstä (66 %) tiesi seurakuntaliitoksen tai seurakuntayhtymän perustamisen tapahtuneen vuoden 2009 alussa. Kouvolan seurakunnan jäsenistössä rakennemuutoksesta tietäneiden osuus oli pienin (58 %).

Parhaiten asiasta kertoivat tietävänsä aktiivisesti jumalanpalveluksiin tai seurakunnan toimintaan osallistuvien johtavassa asemassa toimivat (81 %), päivittäin rukoilevat (79 %), yli 55-vuotiaat (77 %) ja eläkeläiset (76 %). Naiset (71 %) ilmoittivat miehiä (62 %) useammin tietävänsä rakennemuutoksen tapahtuneen. Pienintä tietämys oli nuorten 18–24-vuotiaiden jäsenten (30 %), työttömien tai lomautettujen (32 %), opiskelijoiden (42 %) ja harvoin, ei koskaan tai yksi-kaksi kertaa vuodessa rukoilevien parissa. Viimeksi mainituista noin puolet tiesi seurakunnassaan tapahtuneesta muutoksesta.

Kuvio 10. Tietämys omaa seurakuntaa koskevasta muutoksesta (%)

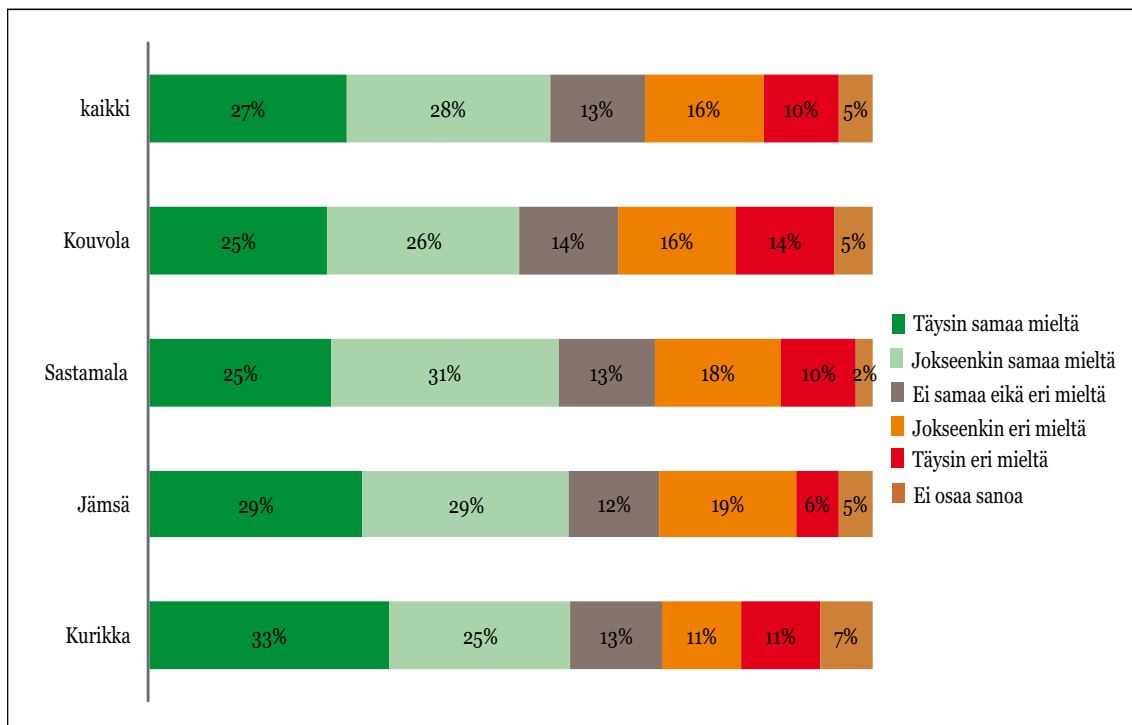
Enemmistö seurakunnan jäsenistä (55 %) oli täysin samaa tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että uudistukseen liittyvä tiedottaminen oli hänen omasta näkökulmastaan ollut riittävää. Päinvastaisesti koki joka neljäs (26 %) seurakunnan jäsen. Tietämys uudistuksesta ja näkemys tiedottamisen riittävydestä olivat johdonmukaisesti yhteydessä toisiinsa siten, että 72 prosenttia tiedottamista riittävänä pitäneistä myös tiesi uudistuksesta ja 15 prosenttia oli tästä eri mieltä. Vastaavasti tiedottamisen riittävydestä eri mieltä olleista ja uudistuksesta tietämättömiä oli 55 prosenttia kun uudistuksesta tietoisia ja tiedottamista riittämättömänä pitäviä oli 13 prosenttia.

Edellä sanotun mukaisesti on luonnollista, että tiedottamista riittävänä pitivät kaikkein eniten samat ryhmät, jotka tiesivät ennestään muutoksen tapahtuneen, toisin sanoen melkein joka viikko seurakunnan toimintaan osallistuvat (82 %) yli 55-vuotiaat (71 %), eläkeläiset (70 %), keskimäärin kerran kuukaudessa jumalanpalveluksessa käyvät (70 %), päivittäin rukoilevat (68 %) ja johtavassa asemassa olevat (65 %). Vastaavasti tiedottamista omasta näkökulmastaan riittävänä pitivät vähiten alle 24-vuotiaat (28 %), työttömät tai lomautetut (32 %) ja opiskelijat (37 %).

Kokonaisuutena on kuitenkin mielenkiintoista havaita, että näiden rakennemuutosseurakuntien jäsenet huomattavasti useammin pitivät tiedottamista riittävänä kuin seurakuntien henkilöstö aikaisemman selvityksen mukaan oli arvioinut. Tällöin 26 prosenttia rakennemuutosseurakuntien henkilöstöstä arvioi tiedottamisen olleen seurakuntalaisen näkökulmasta riittävää ja 44 prosenttia oli tiedottamisen riittävydestä eri mieltä. (Palmu 2010, 21–22.)

Seurakunnittain tarkasteltuna Kouvolan seurakunnan jäsenet pitivät muita vähemmän tiedottamista riittävänä.

Kuvio 11. Näkemys tiedottamisen riittävydestä seurakuntalaisen näkökulmasta eri seurakunnissa (%).

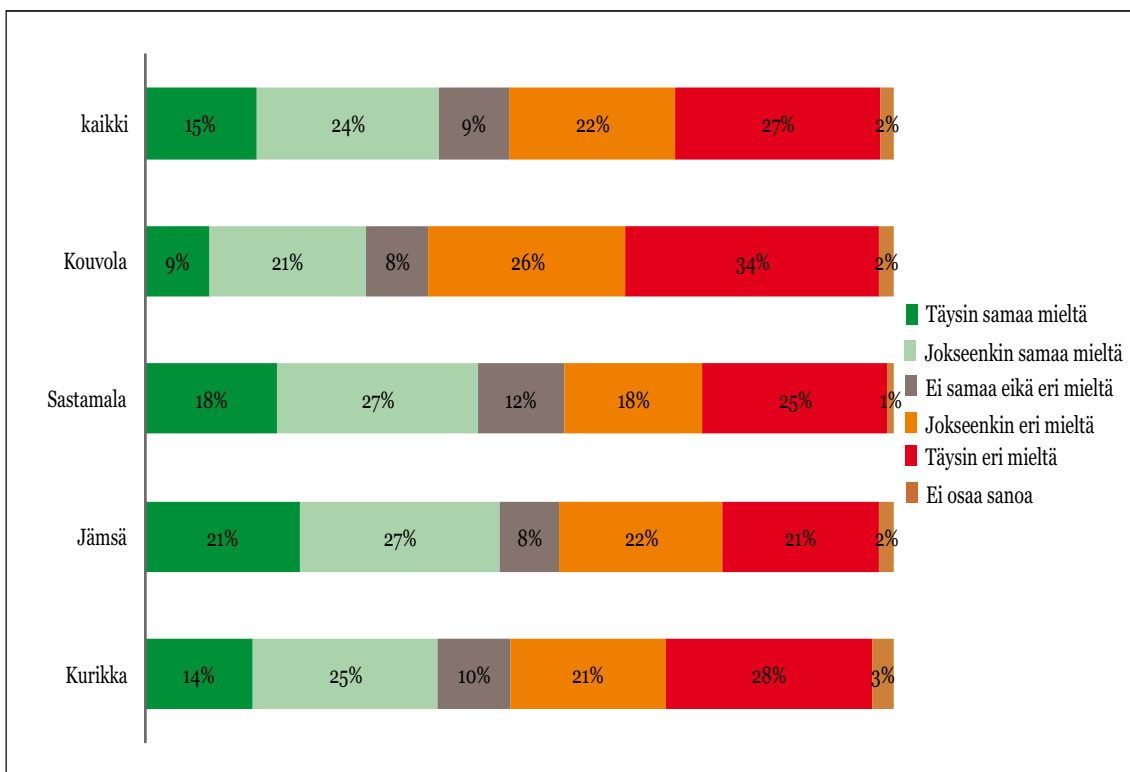

4.2. Kiinnostus ja rakennemuutoksen järkevyyttä

Kiinnostus seurakuntarakenteen muutosta kohtaan vastaa suurelta osin edellä luotua kuvaa siitä, ketkä olivat tietoisia seurakunnassa tapahtuneesta muutoksesta, paljonko heitä oli jäsenistöstä ja pitivätkö he omalta kannaltaan seurakunnan tiedottamista riittävänä. Eniten uutisointia seurakuntaliitoksesta tai seurakunnan rakennemuutoksesta ilmoittivat seuranneensa vähintään viikoittain jumalanpalveluksiin osallistuvat (77 %), melkein joka viikko toimintaan osallistuvat (77 %), yli 55-vuotiaat (57 %), eläkeläiset (54 %) ja päivittäin rukoilevat. Vastaavasti vähiten uutisointia olivat seuranneet alle 18–24-vuotiaat (9 %), opiskelijat (17 %), ei koskaan rukoilevat (18 %) ja työttömät tai lomautetut (23 %). Naiset (43 %) olivat seuranneet uutisointia miehiä (35 %) useammin.

Kaikista jäsenistä 39 prosenttia ilmoitti seuranneensa uutisointia. Eniten, lähes puolet seurakuntalaisista, heitä oli Jämsässä ja Sastamalassa. Vähiten taas Kouvolassa (30 %).

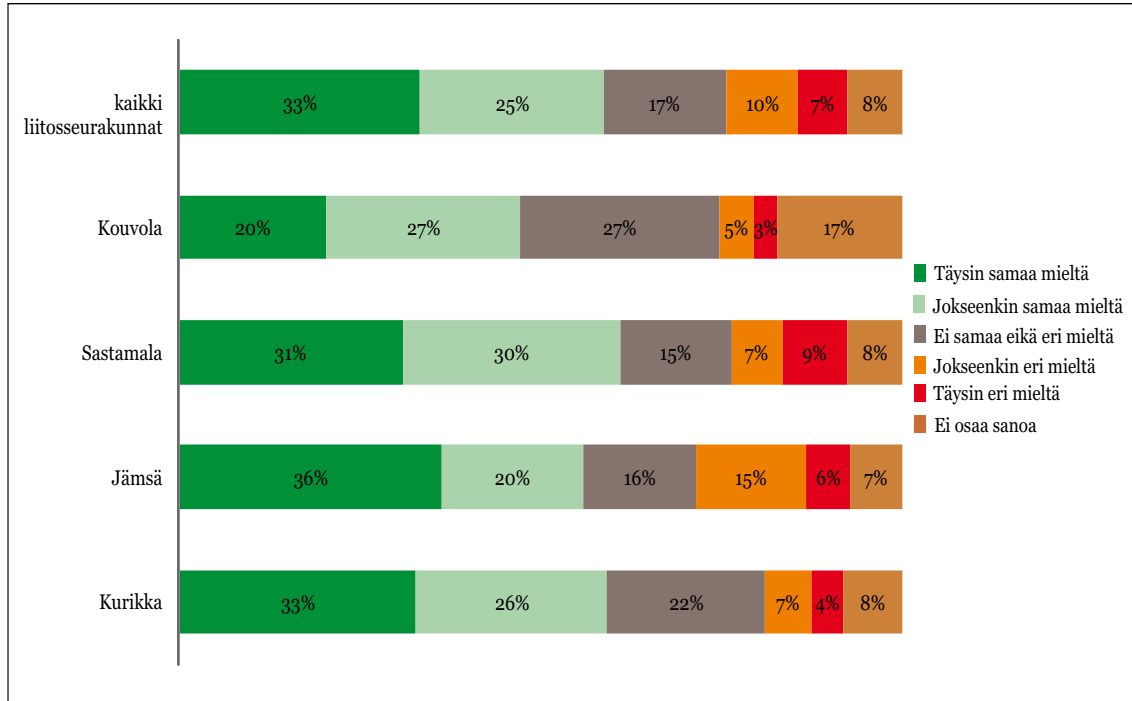
Kuvio 12. Eri seurakuntien jäsenten seurakuntaliitosten ja seurakunnan rakennemuutosta koskevan uutisoinnin seuraaminen (%).

Kaikissa tutkituista seurakunnista enemmistö seurakuntalaisista piti seurakunnan tekemää ratkaisua joko liittymisestä tai seurakuntayhtymän perustamisesta järkevänä. Näin ajattelivat seurakunnan jäsenet Sastamalassa (61 %), Kurikassa (59 %), Jämsässä (56 %) ja Kouvolassa (47 %). Erityisesti Kouvolassa useampi kuin joka neljäs seurakuntalainen valitsi ei samaa eikä eri mieltä -vaihtoehdon. Samoin Kouvolassa lähes joka viides vastaaja ei osannut sanoa kantaansa (17 %). Eri mieltä ratkaisun järkevyydestä oltiin Jäm-

sässä (21 %), Sastamalassa (16 %), Kurikassa (11 %) ja Kouvolassa kahdeksan prosenttia seurakunnan jäsenistä.

Kuvio 13. Näkemys päätöksentekijöiden tekemän ratkaisun järkevyydestä eri seurakuntien jäsenten arvioimana (%).

Seurakuntalaiset eivät juuri eronneet mielipiteissään eri taustatekijöiden mukaan tarkasteltuna. Merkittävimmät erot kaikissa liitosseurakunnissa olivat, että vähintään kerran kuukaudessa osallistuvista valtaosa johtavassa asemassa työskentelevistä (71 %) ja 15–17-vuotiaista (72 %) oli enemmän päätöksen järkevyydestä samaa mieltä olevia. Vastaavasti vähiten heitä oli työttömien tai lomautettujen keskuudessa (43 %) ja 18–24-vuotiaiden ryhmässä (46 %).

Yhtymäratkaisuun päätyneessä Kouvolan seurakunnassa päätöstä järkevänä piti johtavassa asemassa työskentelevistä kolme neljästä jäsenestä ja kaksi kolmesta 15–17-vuotiaasta. Työttömistä tai lomautetuista jäsenistä joka neljäs piti päätöstä järkevänä. Lisäksi Kouvolassa 24 prosenttia 18–24-vuotiaista ja 26 prosenttia 25–34-vuotiaista piti päätöstä järkevänä.

4.3. Suhde seurakuntaan muutoksen jälkeen

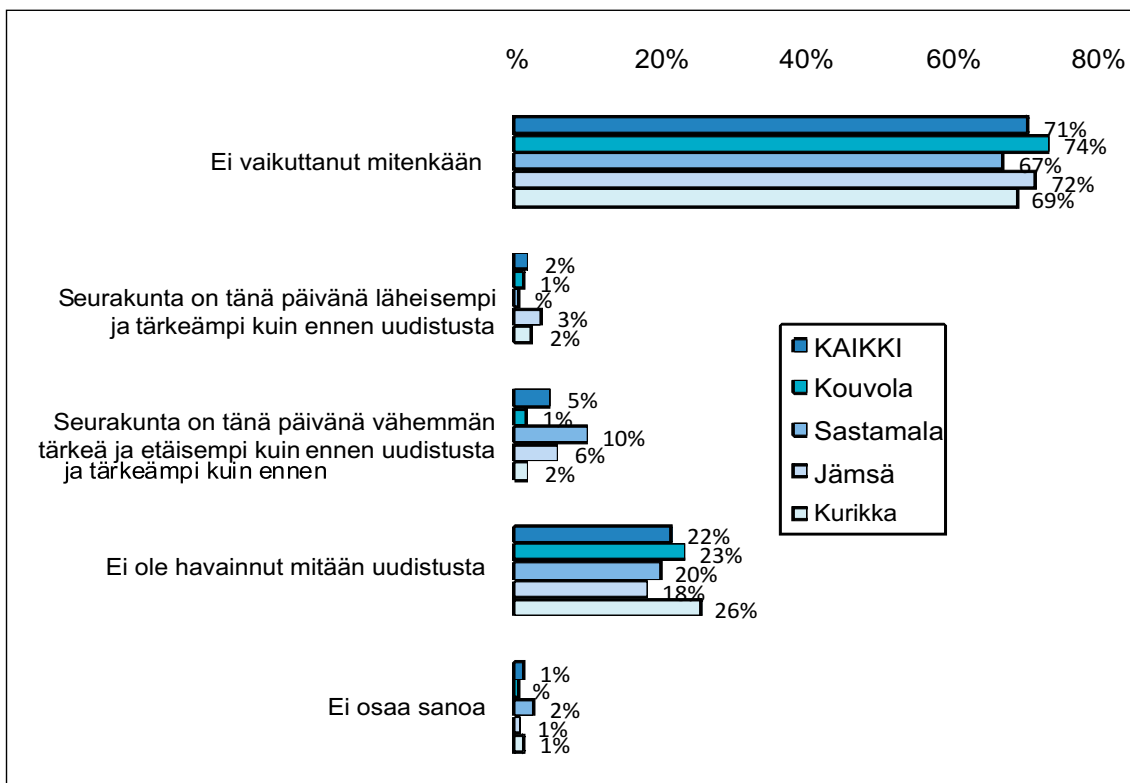
Seurakuntarakenteen muutoksella on vaikutusta seurakuntasuhteen kannalta seitsemälle prosentille näiden seurakuntien kaikista jäsenistä. Heistä viisi prosenttia ilmoittaa seurakunnan olevan nyt vähemmän tärkeä ja etäisempi ja kaksi prosenttia arvioi seurakunnan olevan nyt läheisempi ja tärkeämpi kuin ennen uudistusta. Valtaosaan seurakun-

talaisista (71 %) uudistus ei vaikuta mitenkään, runsas viidennes (22 %) ei ole havainnut mitään uudistusta ja yksi prosentti ei osaa sanoa mielipidettään.

Kokonaiskuvaan voi tehdä eräitä seurakuntalaisten taustatekijöihin liittyviä tilastollisesti merkitseviä täsmennyksiä. Opiskelijoissa (56 %) ja 18–24-vuotiaissa on muita vähemmän seurakunnan jäseniä, jotka ilmoittavat, ettei uudistus ole vaikuttanut heidän suhteeseensa seurakuntaan mitenkään. Lisäksi jäseniä, jotka eivät ole havainneet mitään uudistusta, on muita enemmän 18–24-vuotiaissa (42 %) ja 25–34-vuotiaissa (33 %) ja opiskelijoissa (40 %) sekä työntekijöissä (26 %). Muita vähemmän heitä on 35–44-vuotiaissa (13%) ja eläkeläisissä (16 %). Päivittäin rukoilevissa (8 %) on muita enemmän jäseniä, joille seurakunta on uudistuksen jälkeen vähemmän tärkeä ja etäisempi.

Seurakunnittain tarkasteltuna merkittävin ero on Sastamalassa ja Kouvolassa. Sastamalassa joka kymmenes seurakunnan jäsen ilmoittaa seurakunnan olevan tänään vähemmän tärkeä ja etäisempi kuin ennen uudistusta ja Kouvolassa vastaava osuus on yksi prosentti jäsenistä.

Kuvio 14. Rakennemuutoksen mahdollinen vaikutus jäsenen suhteessa seurakuntaansa (%).

5. Muutoksen tavoitteiden toteutuminen seurakuntalaisen näkökulmasta

5.1. Rakennemuutoksen vaikutukset seurakunnissa

Kirkon strategiaa vuoteen 2015 laatineen työryhmän mietintö ”*Meidän kirkko, Osallisuuden yhteisö*” (2007) sisältää toimintaympäristön muutosanalyysin, perustehtävän, vision ja arvot. Se tiivistää vision muotoon ”Vuonna 2015 jäsenet näkevät kirkkonsa arvon ja kuulevat siellä Jumalan äänen. Kirkkoon tullaan löytämään vastauksia elämän suuriin kysymyksiin ja sieltä lähdetään palvelemaan Jumalan maailmaa.” Käsitellessään epävarmuutta ja monimutkaisuutta se esittää haasteisiin vastaamiseksi ja vision toteuttamiseksi kuusi keskeistä toiminnan aluetta, joihin on syytä kiinnittää huomiota kirkon eri tasoilla. Seurakunnat toimivat eri puolilla maata hyvinkin erilaisissa toimintaympäristöissä ja siksi valinnat ja toiminnan suuntaviivat on strategian mukaan konkretisoitava toiminnallisiksi tavoitteiksi paikallisesti. Strategiset suuntaviivat, joihin mietintö myös esittää mahdollisia käytännön toimenpiteitä vuoteen 2015, ovat:

- “Hengellinen elämä vahvistuu”
- ”Huolehdimme heikommista ja kannamme maailmanlaajaa vastuuta”
- “Vahvistamme kirkon jäsenyyden merkitystä”
- “Viemme viestiä”
- “Rakenteet ja talous palvelevat toimintaa”
- ”Kirkon uudistuminen jatkuu”

Jäsenyyden vahvistaminen nähdään strategiassa tapahtuvan lähinnä neljällä tavalla. Strategian mukaan seurakunnat laajasti ymmärrettyinä tavoittavat jäsenensä laadukkaasti vähintään viisi kertaa vuodessa. Ne kiinnittävät erityisesti huomiota nuorten ja nuorten aikuisten jäsenyyteen sekä seurakuntaan muuttavien uusien jäsenten vastaanottamiseen. Kirkon elämään osallistuvien määrät käännetään kasvuun kaikissa ikäluokissa ja seurakuntalaisille luodaan mielekkäitä toimintamahdollisuuksia luopumalla työntekijäkeskeisestä ajattelutavasta. (Meidän kirkko, Osallisuuden yhteisö 2008.)

Kirkkohallituksen asettaman seurakuntarakennetyöryhmän mietintö *Muuttuvien yhteisöjen kirkko* (2007) asetti seurakuntarakenteen uudistamiselle muutamia keskeisiä tavoitteita. Nämä ovat:

- Seurakuntaidentiteetti
- Taloudellinen vakaus
- Hallinnon tarkoituksenmukaisuus
- Monipuolinen seurakuntatyö

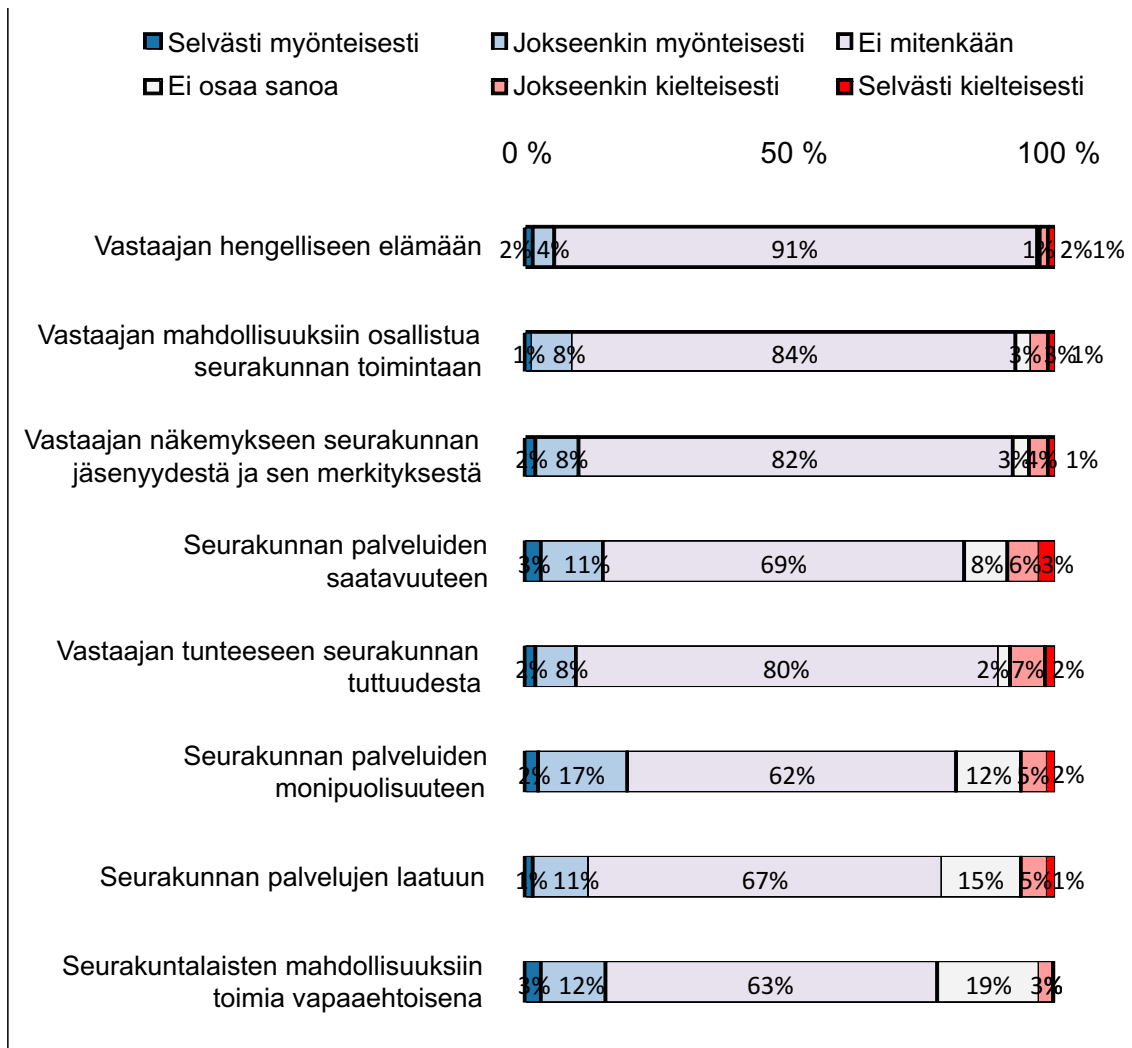
- Työvoimaresurssien käyttö
- Tehokas johtaminen
- Sopimus pohjainen yhteistyö

Rakennemuutosseurakuntien henkilöstölle ja johtaville luottamushenkilöille tehdyn selvityksen mukaan rakenneuudistuksella haetuissa vaikutuksissa oli vielä paljon tehtävää kun niitä arvioitiin aivan muutoksen alkuvaiheessa. Kirkon strategian Meidän kirkko, Osallisuuden yhteisö näkökulmasta jäi uudistuksen alkuvaiheessa paljon haasteita kirkolle ja rakennemuutosseurakuntiin. Näitä ovat esimerkiksi jäsenyyden ja hengellisen elämän vahvistaminen, seurakuntalaisten palveleminen ja kuuleminen, vapaaehtoistoiminnan mahdollistaminen, heikommista huolehtiminen ja viestintä ja johtaminen sekä henkilöstön työhyvinvointi. (Palmu 2010.)

Kaikissa seurakunnissa parhaiten näyttivät toteutuneen sekä luottamushenkilöjohdon että henkilöstön mielestä seurakuntaidentiteetin säilyminen ja seurakunnan taloudellinen vakaus, joskin vastaajien välillä oli runsaasti hajontaa. Samoin oli laita monipuolisen seurakuntatyön osalta. Rakennemuutoksen vaikutusten arvioinneissa oli kuitenkin suuria eroja luottamushenkilöjohdon ja henkilöstön välillä. Harvat henkilöstön edustajat näkivät muutoksella olleen myönteisiä vaikutuksia. (Palmu 2010, 61–62.)

Mielenkiintoista onkin tarkastella muutoksen vaikutuksia seurakunnan jäsenten arvioimina. Kun esimerkiksi johtavista luottamushenkilöistä 37 prosenttia ja henkilöstöstä viidennes (19 %) arvioi muutoksen vahvistaneen edellytyksiä seurakuntalaisten hengelliselle elämälle, niin seurakuntalaisista kuusi prosenttia arvioi muutoksen vaikuttaneen myönteisesti. Toisaalta luottamushenkilöjohdosta kolmannes ja työntekijöistä 41 prosenttia arveli muutoksen vaikuttaneen kielteisesti seurakuntalaisten hengelliseen elämään, mutta seurakuntalaisista tätä mieltä on vain kolme prosenttia. Yleisesti ottaen voi sanoa seurakunnan johtavien luottamushenkilöiden ja työntekijöiden arvioineen vaikutukset huomattavasti korostuneemmin joko myönteisinä tai kielteisinä kuin seurakuntalaiset. Seurakuntalaisista esimerkiksi 91 prosenttia arvioi, ettei muutoksella ole ollut mitään vaikutusta omaan hengelliseen elämään.

Kuvio 15. Rakennemuutoksen vaikutukset seurakuntalaisten arvioimina (%).

Useimpiin mitattuihin vaikutuksiin nähden valtaosa seurakuntalaisista sanoo, ettei muutos ole vaikuttanut häneen mitenkään. Niinpä hengellisen elämän lisäksi yli 80 prosentille ei muutoksella ole ollut mitään vaikutusta jäsenyyteen, mahdollisuuksiin osallistua toimintaan tai tunteeseen seurakunnan tuttuudesta. Samoin seurakunnan palvelujen saatavuudesta, monipuolisuudesta tai laadusta tai mahdollisuuksista toimia vapaaehtoisena on yli 60 prosentin kokemus, ettei muutos ole vaikuttanut näihin mitenkään.

Seurakuntalaisia, jotka näkevät muutoksella olleen myönteisiä vaikutuksia on eniten palvelujen monipuolistumisen (19 %), palvelujen saatavuuden (14 %) ja vapaaehtoistoimintaan osallistumisen mahdollistumisen osalta (15 %). Toisaalta eniten en osaa sanoa -vaihtoehdon valinnoita on seurakunnan palveluita tai vapaaehtoistoimintaan osallistumisen mahdollisuuksia arvioitaessa. Seurakuntalaisista vajaat kymmenen prosenttia arvioi vaikutukset kielteisiksi kaikkien mitattujen asioiden osalta.

Kootusti voi arvioida seurakuntien rakennemuutoksella olevan vaikutuksia kaikkein aktiivisimmin seurakunnan toimintaan osallistuvien osalta ja heidänkin osaltaan vaikutus on ollut useammalle myönteinen kuin kielteinen. Sen sijaan tarkasteltaessa koko

jäsenkuntaa rakennemuutoksilla ei juuri ole vaikutusta. Samalla voi varauksin kysyä, kuka on se jäsen, jota seurakunnan työntekijä tai luottamushenkilö ajattelee arvioidessaan muutoksen vaikutuksia seurakunnan jäseniin. Niin erilaiset ovat myönteisten ja kielteisten vaikutusten arvioinnit eri vastaajaryhmissä.

Taulukko 6. Seurakunnan jäsenten, johtavien luottamushenkilöiden ja henkilöstön arviot rakennemuutosten myönteisistä (+) tai kielteisistä (-) vaikutuksista (%).

	Seurakunnan jäsen		Johtava luottamus- henkilö		Henkilöstö	
	vaikut- tanut- myön- teisesti (+)	vaikut- tanut kieltei- sesti (-)	vaikut- tanut- myöntei- sesti (+)	vaikutta- nut kiel- teisesti (-)	vaikut- tanut- myön- teisesti (+)	vaikutta- nut kiel- teisesti (-)
Hengellinen elämä	6	3	37	33	19	41
Osallistumismahdollisuudet	9	2				
Jäsenyyden merkitys	10	5	20	48	10	54
Seurakunnan tuttuus	10	9				
Palvelujen saatavuus	14	9	25	43	18	53
Palvelujen monipuolisuus	19	7	38	31	29	44
Palvelujen laatu	12	6	32	31	16	44
Mahdollisuudet vapaaehtoistoimintaan	15	3	34	37	14	41

5.2. Jäsenyys ja hengellinen elämä

Seurakuntalaiset ilmoittavat, ettei rakennemuutos ole vaikuttanut mitenkään heidän näkemykseensä seurakunnan jäsenyydestä ja sen merkityksestä (82 %), tunteeseensa seurakunnan tuttuudesta (80 %) tai hengelliseen elämäänsä (91 %). Joka kymmenes vastaaja arvioi seurakuntaliitosten vaikutusten olleen myönteisiä sekä jäsenyyden merkityksen että seurakunnan tuttuuden näkökulmasta. Hengellisen elämänsä osalta vaikutukset myönteisinä kokee kuusi prosenttia. Rakennemuutoksen vaikutukset jokseenkin tai selvästi kielteisiksi arvioi pieni osa vastaajista. Vaikutukset kielteisiksi arvioi kolme prosenttia hengellisen elämän, viisi prosenttia jäsenyyden merkityksen ja yhdeksän prosenttia seurakunnan tuttuuden näkökulmasta.

Jäsenyyden ja sen merkityksen kannalta oli Kurikassa (87 %) ja Kouvolassa (86 %) hieman muita enemmän niitä, joiden mielestä muutos ei mitenkään vaikuttanut vastaajan näkemykseen seurakunnan jäsenyydestä ja sen merkityksestä. Samoin kurikkalaisista

90 prosenttia arvioi myös, ettei muutos ollut vaikuttanut mitenkään heidän tunteeseensa seurakunnan tuttuudesta. Kurikassa ja Kouvolassa oli muita vähemmän, vain kolme ja neljä prosenttia, vaikutukset seurakunnan tuttuuteen jokseenkin kielteisinä näkeviä. Eniten kielteisiä arvioita seurakunnan tuttuuden kannalta annettiin Sastamalassa (14 %). Vastaavasti Jämsässä (14 %) oli muita enemmän jäseniä, jotka näkivät muutoksella olleen myönteisiä vaikutuksia jäsenyyteen. Vastaajan hengelliseen elämään muutos oli vaikuttanut useimmiten Sastamalassa, jossa seitsemän prosenttia ilmoitti muutoksen vaikuttaneen kielteisesti, kun taas Kouvolassa ei kukaan ilmoittanut vaikutusten olleen kielteisiä.

5.3. Seurakunnan palvelut

Seurakunnan palvelujen osalta jäsenten kokemukset olivat samansuuntaisia kuin jäsenyyden merkityksen, seurakunnan tuttuuden tai hengellisen elämän vaikutusten osalta, mutta selkeitä erojakin on. Niiden osuus, jotka kertoivat, ettei muutos ollut vaikuttanut mitenkään palvelujen saatavuuteen (69 %), palvelujen laatuun (67 %) tai palvelujen monipuolisuuteen (62 %) oli selvästi vähemmän kuin jäsenyyden ja hengellisen elämän kohdalla. Vaikutukset seurakunnan palveluihin arvioi myönteisinä joka kymmenes tai joka viides seurakuntalainen. Niinpä vaikutukset monipuolisuuteen näki myönteisinä 19 prosenttia, saatavuuteen 14 prosenttia ja laatuun 12 prosenttia vastaajista. Kolmantena merkittävänä erona voi pitää ei osaa sanoa -vastaajien määrän kasvun verrattuna edellisiin kysymyksiin. Palvelujen laadun osalta tämä oli 15 prosenttia, palvelujen monipuolisuuden 12 prosenttia ja palvelujen saatavuuden kahdeksan prosenttia. Sen sijaan vaikutukset kielteisinä näki palvelujen osalta kuudesta yhdeksään prosenttiin vastaajista.

Palvelujen saatavuudesta, monipuolisuudesta ja laadusta seurakunnan jäsenillä oli sitä myönteisempi kokemus, mitä useammin hän osallistui toimintaan. Esimerkiksi viikoittain toimintaan osallistuvista 38 prosenttia ja melkein joka viikko osallistuvista 54 prosenttia arvioi toiminnan monipuolistuneen. Jumalanpalveluksiin osallistumisen osalta suuntaus oli lievemmin samanlainen. Kuitenkin esimerkiksi palvelujen saatavuuden osalta keskimäärin kerran kuukaudessa jumalanpalveluksiin osallistuneista arvioi vaikutuksen kielteiseksi 18 prosenttia ja vähintään viikoittain osallistuvista 30 prosenttia.

Seurakunnittain kokemukset vaihtelevat. Palvelujen saatavuuden osalta Kurikassa (3 %) ja Kouvolassa (2 %) on huomattavan vähän kielteisiä kokemuksia ja muita enemmän (78 % ja 76 %) niitä, joiden mielestä muutos ei vaikuttanut mitenkään palvelujen saatavuuteen. Sastamalassa (15 %) ja Jämsässä (14 %) on niiden osuus suurempi, joilla on kielteisiä kokemuksia, mutta Jämsässä on myös vähän muita enemmän (16 %) jäseniä, joilla on myönteisiä kokemuksia palvelujen saatavuudesta.

Seurakunnan palvelujen monipuolisuuden osalta 70 prosenttia Kurikan seurakunnan jäsenistä arvioi, ettei muutos ole vaikuttanut ollenkaan. Sastamalassa vastaavan arviota tekee 55 prosenttia jäsenistä.

Palvelujen laadun osalta Kurikka (76 %) ja Kouvola (69 %) erottuvat jälleen siten, että niissä on muita enemmän vastaajia, joiden mukaan muutos ei ole vaikuttanut mitenkään ja muita vähemmän, kahdesta kolmeen prosenttia, vaikutukset kielteisiksi arvioivia. Eniten kielteisiä arvioita laadun osalta antavat sastamalalaiset (12 %) ja Jämsässä (17 %) on eniten vaikutukset laatuun myönteisiksi arvioivia, mutta myös kielteisiä arvioita on joka kymmenennellä jämsäläisellä.

5.4. Osallistuminen ja vapaaehtoisuus

Seurakuntaliitoksella tai seurakuntayhtymän perustamisella on poikkeuksellisen pieni merkitys seurakunnan jäsenten osallistumiselle. Muutoksen vaikutukset selvästi myönteisinä tai selvästi kielteisinä arvioi prosentti vastaajista. Jokseenkin myönteisiä arvioita antoi kahdeksan prosenttia vastaajista ja jokseenkin kielteisiä arvioita kolme prosenttia. Siten selvästi valtaosa (84 %) seurakunnan jäsenistä arvioi, ettei muutos ollut vaikuttanut mitenkään hänen mahdollisuuksiinsa osallistua. Vaikutus osallistumismahdollisuuksiin oli myönteisin vähintään viikoittain osallistuvilla (24 %) ja keskimäärin kerran kuukaudessa osallistuvilla (18 %). Kielteisenä vaikutuksen näki edellisistä kuusi prosenttia ja jälkimmäisistä kaksi prosenttia.

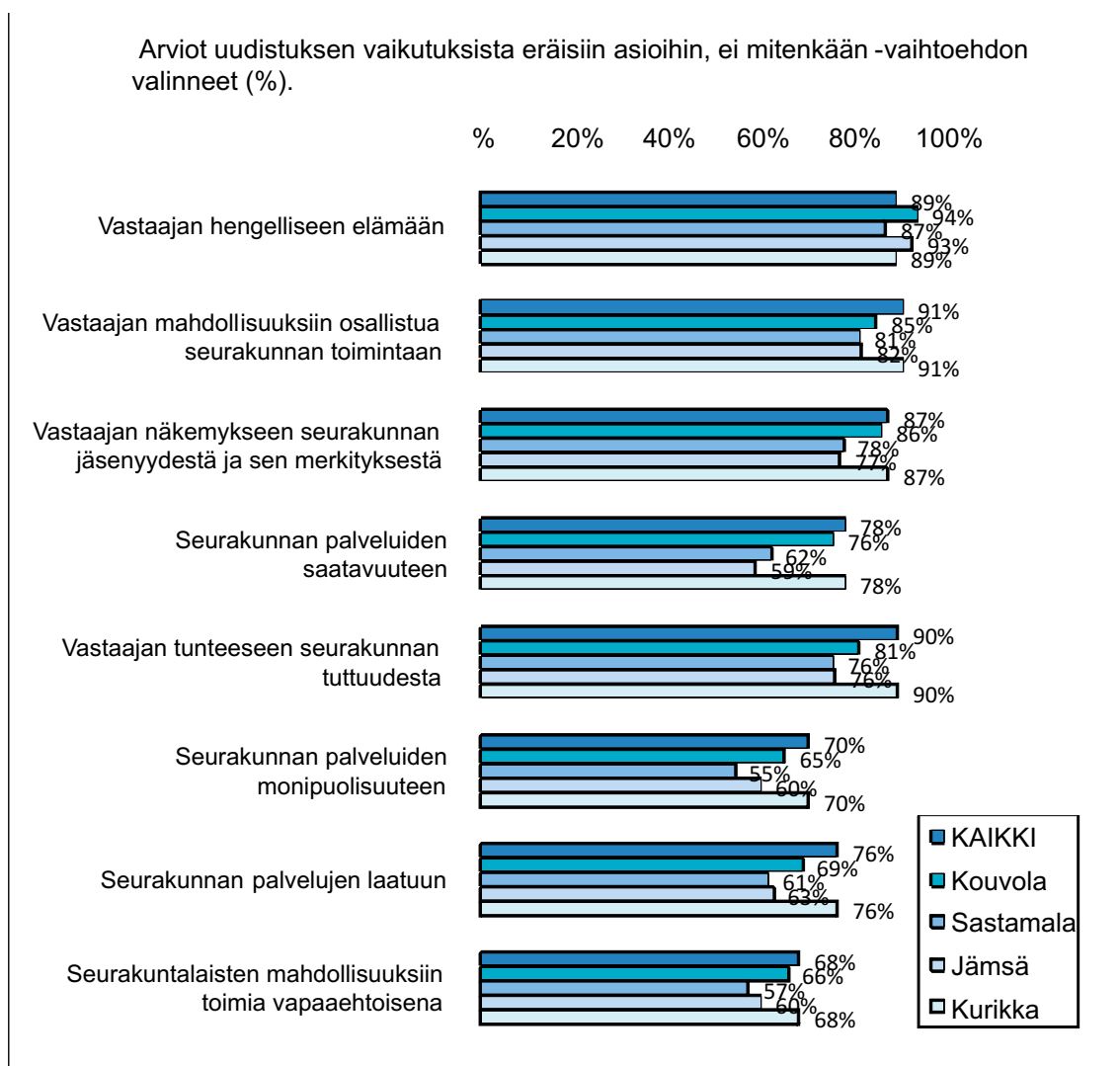
Kurikassa (91 %) oli eniten heitä, joiden osallistumiseen muutos ei ollut vaikuttanut mitenkään. Kurikassa (2 %) ja Kouvolassa (0 %) oli myös vähiten vaikutukset kielteisiksi arvioivia. Jämsässä oli eniten jäseniä (14 %), jotka arvioivat muutoksen vaikuttaneen myönteisesti heidän mahdollisuuksiinsa osallistua seurakunnan toimintaan.

Seurakuntalaisten mahdollisuuksiin toimia vapaaehtoisena arvioitiin muutoksen vaikuttaneen 15 prosentin mielestä myönteisesti. Joka viides vastaaja (19 %) ei osannut tätä arvioida ja vaikutukset kielteisiksi arvioi vain kolme prosenttia vastaajista. Seurakunnan toimintaan osallistumisella oli selvästi yhteys siihen, että toimintaan osallistuvat myös arvioivat uudistuksen vaikuttaneen myönteisesti heidän mahdollisuuksiinsa toimia vapaaehtoisena. Vaikutuksen myönteisenä näki keskimäärin kerran kuukaudessa osallistuvista 25 prosenttia, melkein joka viikko osallistuvista 37 prosenttia, joka viikko osallistuvista 33 prosenttia ja useita kertoja viikossa osallistuvista puolet vastaajista.

5.5. Jäsenyyden merkitys ja seurakunnan palvelut vertailussa

Edellä on todettu, että valtaosalle seurakunnan jäsenistä seurakuntaliitoksella tai seurakuntayhtymän perustamisella ei ole ollut mitään vaikutusta. Vaikutuksia on tässä aineistossa mitattu lukuisilta eri osa-alueilta. Huolimatta seurakuntakohtaisista eroista on tulos hyvin johdonmukainen. Kuitenkin rakennemuutosten perusteluissa tai julkisessa keskustelussa juuri jäsenyyden merkitys tai seurakuntalaisten palvelujen turvaaminen ovat keskeisen talouden ohella olleet keskeisiä.

Kuvio 16. Kaikkien seurakuntalaisten arviot uudistuksen vaikutuksista (%).

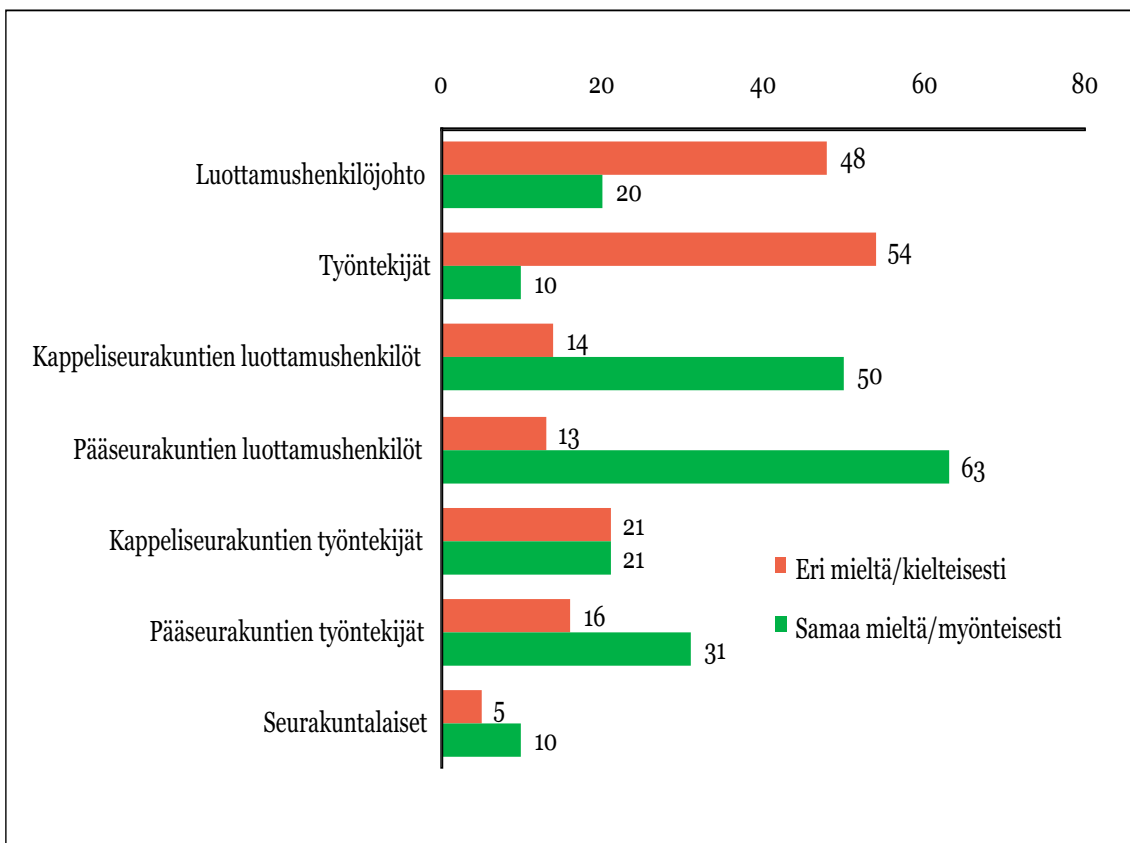
Seurakunnan jäsenistä valtaosa arvioivat, ettei uudistuksella ole ollut heille itselleen mitään vaikutusta hengellisen elämän (89 %), osallistumismahdollisuuksien (91 %), jäsenyyden merkityksen (87 %) tai seurakunnan tuttuuden (90 %) näkökulmasta. Samoin on laita palvelujen saatavuuden (78 %), palvelujen laadun (76 %), palvelujen monipuolisuuteen (70 %), palvelujen laatuun (76 %) ja palvelujen monipuolisuuteen (70 %).

den (70 %) tai mahdollisuuksien toimia vapaaehtoisena (68 %) näkökulmasta. Eniten oli merkitystä niille jäsenille, jotka osallistuivat toimintaan. Sastamalan ja Jämsän seurakunnat erottuvat siten, että näissä seurakunnissa on selvästi vähemmän seurakuntalaisia, jotka ilmoittavat, ettei uudistus ole vaikuttanut mitenkään. Vastaavasti Kurikan ja Kouvolan seurakunnissa oli hengellistä elämää lukuun ottamatta enemmän seurakunnan jäseniä, joihin uudistus ei ollut vaikuttanut mitenkään.

Samanaikaisesti on kuitenkin todettava, että joka viides (19 %) seurakunnan jäsen arvioi palvelujen monipuolistuneen ja vain seitsemän prosenttia katsoi muutoksen vaikuttaneen kielteisesti seurakunnan palvelujen monipuolisuuteen. Palvelujen saatavuuden osalta rakennemuutoksen näki myönteisenä 14 prosenttia vastaajista ja kielteisenä yhdeksän prosenttia. Seurakuntalaisten omaan näkemykseen seurakunnan jäsenyydestä ja sen merkityksestä vaikutuksen näki myönteisenä joka kymmenes vastaaja ja kielteisenä joka kahdeskymmenes. Harva seurakuntalainen näki vaikutusta omaan hengelliseen elämään. Kuusi prosenttia koki vaikutuksen myönteisenä ja kolme prosenttia kielteisenä.

Seuraavassa tarkastellaan eri vastaajaryhmien arvioita rakennemuutoksen vaikutuksista jäsenyyden merkitykseen, palvelujen saatavuuteen ja palvelujen monipuolisuuteen. Vertailuaineiston muodostavat tutkimushankkeen aikaisemmissa selvityksissä kerätyt tiedot luottamushenkilöiltä ja henkilöstöltä.

Kuvio 17. Rakennemuutosten vaikutus seurakuntalaisten näkemykseen seurakunnan jäsenyydestä ja sen merkityksestä (%).

Keskeinen havainto on, että sekä seurakuntien luottamushenkilöjohto että työntekijät arvioivat selkeään ylimitoitettusti rakennemuutoksen vaikutukset seurakuntalaisiin. Seurakunnan jäsenistä vain 15 prosenttia ilmoitti muutoksen vaikuttaneen joko myönteisesti tai kielteisesti hänen näkemykseensä seurakunnan jäsenyydestä ja sen merkityksestä. Uudistuksen alkuvaiheessa valtaosa luottamushenkilöjohtoa ja työntekijöitä arvioi vaikutukset seurakuntalaisen näkökulmasta joko myönteisiksi tai kielteisiksi. Tällöin ne vieläpä selkeästi useammin arvioitiin kielteisiksi. Sen sijaan kappeliseurakuntien ja niiden pääseurakuntien henkilöstön arviot tulivat lähimmäksi seurakuntalaisten arvioita, vaikka olivat nekin varsin etäällä. Joka tapauksessa ne toisin kuin kappeliseurakuntien henkilöstö ja johtavat luottamushenkilöt arvioivat aivan oikein vaikutusten olevan useammalle myönteisiä kuin kielteisiä.

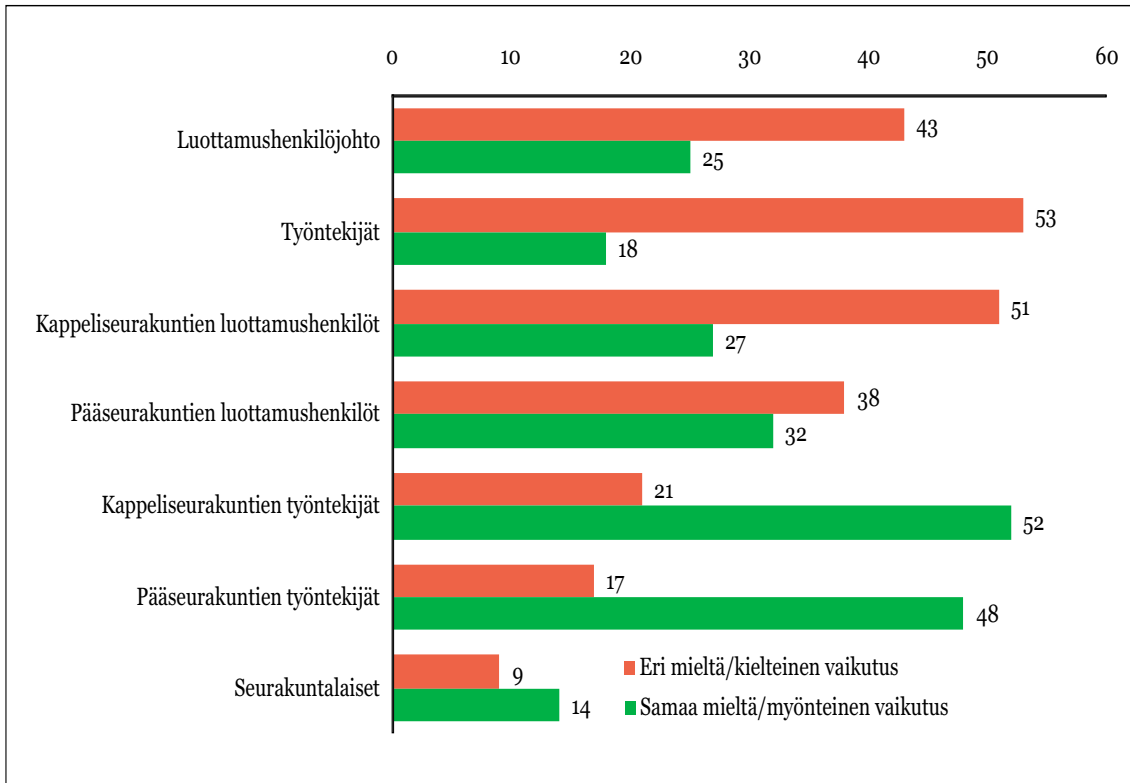
Arvioiden näin suuri ristiriita saattaa selittyä useammallakin tavalla. Voi olla, että uudistuksen alkuvaiheessa luottamushenkilöjohdolta ja henkilöstöltä kerätty palaute painottui selkeästi kielteisen kannan ilmaisuun tai jopa että aineisto vinoutui rakennemuutosten vastustajien suuntaan. Toisaalta saattaa olla, että kappeliratkaisuun päätyneissä seurakunnissa ja niiden kappeleissa oltiin tyytyväisempiä ratkaisuun tai jopa, että niissä paremmin tunnetaan seurakuntalaisten tuntemukset. Kolmantena selitysmallina liitosseurakunnissa tai yhtymäratkaisuun päätyneiden seurakuntien osalta voisi olla sekin, että seurakunnissa johtavat luottamushenkilöt ja työntekijät valtaosin toimivat aktiivisesti seurakunnan toimintaan osallistuvien jäsenten parissa. Silloinkin kun työntekijä tai johtava luottamushenkilö kohtaa vähemmän aktiivisen seurakuntalaisen, on kysymyksessä seurakuntalaisten oman elämän kannalta merkittävä tapahtuma, tai kirkkovuoden kannalta juhla-aika, eikä totuudenmukaisen kuvan saaminen ehkä aina niin helposti välity. Voidaan myös ajatella, että nyt tähän jäsentutkimukseen valikoituneet seurakunnat olisivat jotenkin erityisen poikkeuksellisia jäsenyyden merkityksen arvioinnin kannalta, mikä kuitenkin on epätodennäköistä.

Tarkasteltaessa yksityistä hartauden harjoittamista ja seurakunnan jäsenten suhteen muutosta seurakuntaan rakennemuutoksen jälkeen on tilastollisesti merkittävä havainto kahdessa ryhmässä. Seurakuntalaisissa, jotka eivät koskaan rukoile, on eniten (32 %) jäseniä, jotka eivät ole havainneet mitään rakennemuutosta. Kaikista vastaajista muutoksesta tietämättömiä on noin viidennes (22 %) ja vähiten päivittäin rukoilevissa (13 %). Vastavasti päivittäin rukoilevissa on eniten (8 %) jäseniä, joille seurakunta on nyt vähemmän tärkeä ja etäisempi, kun koko aineistossa näin kokevia on viisi prosenttia. Valtaosalle (71 %) seurakunnan rakennemuutoksella ei ole ollut mitään vaikutusta heidän suhteelleen seurakuntaansa ja kaksi prosenttia arvioi seurakunnan olevan nyt tärkeämpi ja läheisempi.

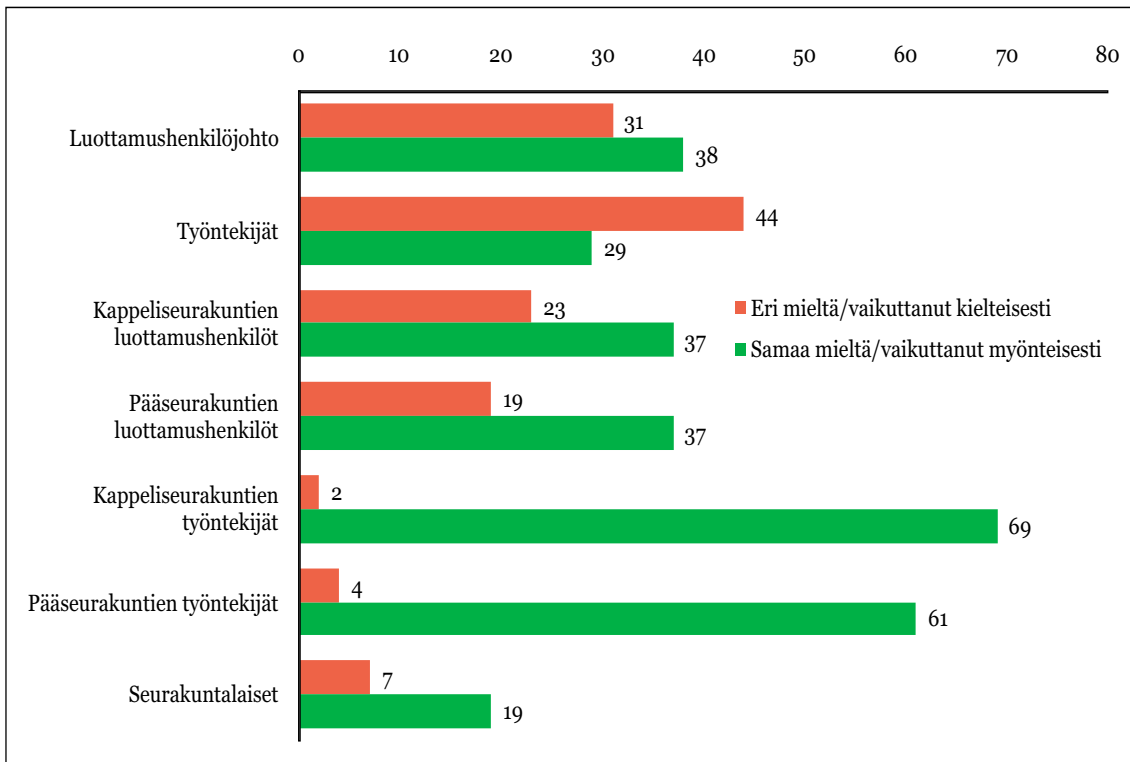
Olipa syy johtavien luottamushenkilöiden ja henkilöstön seurakuntalaisten kokemuksista eriäviin kokemuksiin mikä tahansa, on ero selvä ja merkittävä. Johtavien luottamushenkilöiden ja henkilöstön arviot ovat oleellisesti toiset kuin kaikkien seurakuntalaisten kokemus. Sen sijaan johtavien luottamushenkilöiden ja työntekijöiden arviot ovat

lähempänä toisiinsa yhteydessä olevien aktiivisesti seurakunnan toimintaan osallistuvien tai useammin rukoilevien seurakuntalaisten näkemyksiä.

Kuvio 18. Rakennemuutoksen vaikutus palvelujen saatavuuden helppouteen (%).

Myös palvelujen saatavuuden osalta aikaisemmat selvitykset arvioivat muutoksen vaikutukset seurakuntalaisen näkökulmasta poikkeuksellisen paljon suuremmaksi kuin seurakunnan jäsenet itse kokevat. Lisäksi johtavat luottamushenkilöt ja työntekijät arvioivat vaikutusta selvästi yleisemmin seurakuntalaisen kannalta kielteisenä. Palvelujen saatavuuden kannalta enemmän kuin joka viidennelle seurakunnan jäsenelle (23 %) rakennemuutoksella on ollut joko myönteisiä tai kielteisiä vaikutuksia. Vaikutukset arvioidaan useammin myönteisinä kuin kielteisinä. Aikaisemmissa tutkimuksissa kaikissa eri vastaajaryhmissä vähintään kaksi luottamushenkilöä tai työntekijää kolmesta arvioi rakennemuutoksen vaikuttaneen seurakuntalaisen näkökulmasta joko myönteisesti tai kielteisesti. Palvelujen saatavuuden helppouden osalta kappeliseurakuntien ja niiden pääseurakuntien henkilöstön arviot olivat samansuuntaisia seurakuntalaisten kanssa siinä, että näissä ryhmissä oli enemmän vaikutukset myönteisinä kuin kielteisinä näkeviä kuten oli seurakunnan jäsenissäkin.

Kuvio 19. Rakennemuutoksen vaikutus palvelujen monipuolisuuteen (%).

Palvelujen monipuolistumisen osalta vastaajaryhmien näkemykset olivat yhdenmukaisimmat ja lähimpänä toisiaan. Seurakuntalaisista joka neljäs (26 %) arvioi rakennemuutoksen vaikuttaneen palvelujen monipuolisuuteen ja selvästi useammin myönteisesti (19 %). Samoin arvioivat seurakuntalaisen näkökulmasta tapahtuneen liitosseurakuntien ja seurakuntayhtymien luottamushenkilöjohto tai kappeliseurakuntaratkaisuun päätyneiden pääseurakuntien ja kappeliseurakuntien luottamushenkilöjohto ja henkilöstö. Sen sijaan liitosseurakuntien ja yhtymäratkaisuun päätyneiden seurakuntien henkilöstön näkemys rakennemuutoksen vaikutuksesta palvelujen monipuolistumiseen seurakuntalaisten näkökulmasta oli huomattavan erilainen kuin seurakuntalaisten oma arvio. Työntekijät arvioivat uudistuksen vaikuttaneen palvelujen monipuolisuuteen huomattavasti useammin kielteisesti kuin seurakuntalaiset.

6. Tiivistelmä

Käsillä oleva tutkimus on seurakuntien rakennemuutoksia tutkivan hankkeen seurakunnan jäseniin kohdistuva osaraportti. Hankkeen keskeisinä kysymyksinä ovat miten rakennemuutokset vaikuttavat seurakunnan jäsenyyteen ja sen merkitykseen, seurakuntalaisten hengelliseen elämään ja osallistumiseen sekä seurakunnan palveluihin. Vastaavatko seurakuntaliitokset ja seurakuntayhtymien perustamiset seurakuntalaisten tarpeisiin?

Tutkimustehtävänä oli analysoida seurakuntaliitoksen tai uuden seurakuntayhtymän perustamisen vaikutuksia seurakuntalaisen näkökulmasta. Tutkimus toteutettiin neljässä 1.1.2009 rakennemuutoksen kokeneessa seurakunnassa. Erilaiset seurakunnat (3) ja seurakuntayhtymäratkaisuun päätyneet seurakunta valittiin aikaisempien hankkeen tutkimusten perusteella. Vastaajina olivat 801 kyseisten seurakuntien jäsentä.

Valtaosa jäsenistöstä tiesi seurakuntaliitoksen tai seurakuntayhtymän perustamisen tapahtuneen vuoden 2009 alussa. Kouvolan seurakunnan jäsenistössä rakennemuutoksesta tietäneiden osuus oli pienin.

Parhaiten seurakunnassa tapahtuneesta muutoksesta kertoivat tietävänsä johtavassa asemassa toimivat, päivittäin rukoilevat, yli 55-vuotiaat ja eläkeläiset. Naiset ilmoittivat miehiä useammin tietävänsä rakennemuutoksen tapahtuneen. Jumalanpalveluksiin ja kirkon toimintoihin aktiivisesti osallistuneet olivat luonnollisesti muita useammin tietoisia seurakunnassa tapahtuneesta muutoksesta. Pienintä tietämystä oli nuorten 18–24-vuotiaiden jäsenten, työttömien tai lomautettujen, opiskelijoiden ja harvoin, ei koskaan tai yksi-kaksi kertaa vuodessa rukoilevien parissa.

Enemmistö seurakunnan jäsenistä olikin täysin samaa tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että uudistukseen liittyvä tiedottaminen oli hänen omasta näkökulmastaan ollut riittävää. Päinvastaisesti koki joka neljäs seurakunnan jäsen. Tietämystä uudistuksesta ja näkemystä tiedottamisen riittävydestä olivat johdonmukaisesti yhteydessä toisiinsa. Kokonaisuutena on mielenkiintoista havaita, että seurakuntien jäsenet pitivät huomattavasti useammin tiedottamista riittävänä kuin seurakuntien johtavat luottamushenkilöt ja henkilöstö aikaisemman selvityksen mukaan oli arvioinut.

Seurakuntalaisten kiinnostus seurakuntarakenteen muutosta kohtaan vastaa suurelta osin edellä luotua kuvaa siitä, ketkä olivat tietoisia seurakunnassa tapahtuneesta muutoksesta ja pitivätkö he omalta kannaltaan seurakunnan tiedottamista riittävänä. Kaikista jäsenistä enemmän kuin joka kolmas ilmoitti seuranneensa uutisointia. Valtaosa aktiivisesti jumalanpalveluksiin ja seurakunnan muuhun toimintaan osallistuvista sekä enemmistö toimintaan osallistuvista, yli 55-vuotiaista, eläkeläisistä ja päivittäin rukoilevista ilmoitti seuranneensa uutisointia seurakuntaliitoksesta tai seurakunnan rakennemuutoksesta. Vastaavasti vähiten uutisointia olivat seuranneet alle 18–24-vuotiaat, opiskelijat, ei koskaan rukoilevat ja työttömät tai lomautetut. Naiset olivat seuranneet uutisointia miehiä useammin.

Kaikissa tutkituissa seurakunnissa enemmistö seurakuntalaisista piti seurakunnan tekemää ratkaisua joko liittymisestä tai seurakuntayhtymän perustamisesta järkevänä. Erityisesti Kouvolassa valitsi enemmän kuin joka neljäs seurakuntalainen ei samaa eikä eri mieltä -vaihtoehdon. Samoin Kouvolassa lähes joka viides vastaaja ei osannut sanoa kantaansa. Eri mieltä ratkaisun järkevyydestä oli Jämsän seurakunnan jäsenistä joka viides ja Kouvolassa vajaa kymmenesosa seurakunnan jäsenistä.

Kaikista seurakuntien jäsenistä enemmän kuin yhdeksän jäsentä kymmenestä kertoi seurakuntansa toiminnan ja palvelujen vastaavan hänen tämänhetkisiä hengellisiä tarpeitaan. Sekä toimihenkilöt että päivittäin rukoilevat ja kaikkein aktiivisimmin jumalanpalveluksiin osallistuneet kokivat vähän keskimääräistä enemmän, etteivät toiminta ja palvelut vastaa heidän tämänhetkisiä hengellisiä tarpeitaan. Muiden seurakunnan jäsenten taustamuuttujien osalta ei ollut tilastollisesti merkittäviä eroja kokonaistulokseen.

Seurakuntarajoilla ja siten asuinpaikkaan sidotulla seurakunnan jäsenyydellä onkin merkitystä oman hengellisen elämän toteuttamiselle noin joka kymmenennelle seurakunnan jäsenelle. Selkeästi valtaosalle jäsenistä seurakuntarajat ovat merkityksettömiä oman hengellisen elämän toteuttamisen kannalta, mikä on ehkä yhteydessä siihen, että valtaosa ei juurikaan käy seurakunnassa.

Jäsenistä miehissä ja toimihenkilöissä on enemmän seurakuntarajat merkityksettömäksi kokevia kuin naisissa. Vastaavasti opiskelijoissa ja päivittäin rukoilevissa on eniten jäseniä, joille seurakuntarajoilla oli merkitystä oman hengellisen elämän toteuttamiselle.

Seurakunnan toimintaan osallistumisen kannalta seurakunnan rajoilla on merkitystä joka viidennelle seurakunnan jäsenelle. Selkeälle valtaosalle seurakuntarajoilla ei nähdä olevan merkitystä omalle seurakunnan toimintaan osallistumiselle. Opiskelijat ja 18–24-vuotiaat poikkeavat muista siinä, että heissä on eniten jäseniä, jotka näkevät seurakuntarajoilla olevan merkitystä toimintaan osallistumiselle.

Siitä huolimatta, että seurakunnan rajoilla on melko pienelle osalle seurakunnan jäsenistä merkitystä oman hengellisen elämän toteuttamiselle tai seurakunnan toimintaan osallistumiselle, arvioi useampi seurakunnan jäsen, ettei seurakunnan jäsenyyden perustamista asuinpaikkaan tulisi muuttaa. Puolet jäsenistä oli sitä mieltä, että seurakunnan jäsenyyks voisi määrittyä muutoinkin kuin siten, että asuinpaikka määrää sen, mihin seurakuntaan henkilö kuuluu.

Merkittävimmin asuinpaikkaan perustuvaa seurakunnan jäsenyyttä kannattavat erityisen runsaasti osallistuneet, yli 55-vuotiaat. Vastaavasti eläkeläisten ja päivittäin rukoilevien jäsenten joukossa oli vähiten jäsenyyttä muuten kuin asuinpaikkaperusteisesti kannattavia. Jäsenyyks voisi määrytyä muutenkin kuin asuinpaikan mukaan erityisesti enemmistön 45–54-vuotiaiden jäsenten, toimihenkilöjen, kahden tai useamman aikuisen taloudessa, jossa on lapsia asuvien ja muutaman kerran vuodessa rukoilevien mielestä.

Seurakuntarakenteen muutoksella on vaikutusta seurakuntasuhteen kannalta seitsemälle prosentille näiden seurakuntien kaikista jäsenistä. Heistä viisi prosenttia ilmoit-

taa seurakunnan olevan nyt vähemmän tärkeä ja etäisempi ja kaksi prosenttia arvioi seurakunnan olevan nyt läheisempi ja tärkeämpi kuin ennen uudistusta. Valtaosaan seurakuntalaisista uudistus ei vaikuta mitenkään ja runsas viidennes ei ole havainnut mitään uudistusta.

Kokonaiskuvaan voi tehdä eräitä seurakuntalaisten taustatekijöihin liittyviä tilastollisesti merkitseviä täsmennyksiä. Opiskelijoissa ja 18–24-vuotiaissa on muita vähemmän seurakunnan jäseniä, jotka ilmoittavat, ettei uudistus ole vaikuttanut heidän suhteeseensa seurakuntaan mitenkään. Lisäksi jäseniä, jotka eivät ole havainneet mitään uudistusta on muita enemmän 18–34-vuotiaissa ja opiskelijoissa sekä työntekijöissä. Muita vähemmän heitä on 35–44-vuotiaissa ja eläkeläisissä. Päivittäin rukoilevista lähes kymmenesosalle seurakunta on uudistuksen jälkeen vähemmän tärkeä ja etäisempi.

Seurakunnittain tarkasteltuna merkittävin ero on Sastamalassa ja Kouvolassa. Sastamalassa joka kymmenes seurakunnan jäsen ilmoittaa seurakunnan olevan tänään vähemmän tärkeä ja etäisempi kuin ennen uudistusta ja Kouvolassa vastaava osuus on yksi prosentti jäsenistä. Sastamalan osalta tämä useassa kohden esille tullut kielteisten vaikutusten muita yleisempi esiintyvyys saattaa heijastaa jo johtavien luottamushenkilöiden ja henkilöstön liitosprosessista antamia selvästi muita seurakuntia heikompia arvioita. Sen sijaan seurakuntayhtymäratkaisuuun päätyneiden seurakuntien ja tässä tapauksessa Kouvolan seurakunnan osalta rakennemuutoksen suuret vaikutukset seurakuntalaisiin eivät todennu. Kouvolan osalta kysymys lienee ennen muuta erosta kaupunkiseurakuntien jäsenistön ja perinteisemmän maaseutumaisen seurakuntajäsenyyden eroista. Kurikan seurakunta osoittautui aikaisempien selvitysten mukaisesti myös jäsenten arvioimana keskimääräistä paremmin onnistuneeksi liitokseksi.

Yleisesti ottaen voi sanoa seurakunnan johtavien luottamushenkilöiden ja työntekijöiden arvioineen seurakuntarakenteen muutoksen vaikutukset huomattavasti korostuneemmin joko myönteisinä tai kielteisinä kuin seurakuntalaiset. Useimpiin mitattuihin vaikutuksiin nähden valtaosa seurakuntalaisista sanoo, ettei muutos ole vaikuttanut häneen mitenkään. Niinpä valtaosalle ei muutoksella ole ollut mitään vaikutusta seurakuntalaisen omaan hengelliseen elämään, jäsenyyteen, mahdollisuuksiin osallistua toimintaan tai tunteeseen seurakunnan tuttuudesta. Samoin selvällä enemmistöllä on kokemus, ettei muutos ole vaikuttanut mitenkään seurakunnan palvelujen saatavuuteen, monipuolisuuteen, laatuun tai mahdollisuuksiin toimia vapaaehtoisena.

Seurakuntalaisissa oli kuitenkin enemmän vaikutukset myönteisinä kuin kielteisinä kokeneita. Pieni osa seurakuntalaisista näki rakennemuutoksen vaikuttaneen omaan hengelliseen elämäänsä. Rakennemuutoksen vaikutuksen omaan hengelliseen elämäänsä myönteisenä arvioi kuusi ja kielteisenä kolme prosenttia. Eniten vaikutuksia taas nähtiin palvelujen monipuolistumisen osalta, sillä joka viides arvioi vaikutuksen myönteisenä ja seitsemän prosenttia kielteisenä. Kootusti voi arvioida seurakuntien rakennemuutoksella olevan vaikutuksia kaikkein aktiivisimmin seurakunnan toimintaan osallistuvien osalta.

Sen sijaan tarkasteltaessa koko jäsenkuntaa rakennemuutoksilla ei juuri ole vaikutusta. Huomionarvoista on seurakuntien jäsenten suuret erot, jotka liittyivät ennen muuta ikään ja aktiiviseen yksityiseen tai julkiseen uskonnon harjoittamiseen.

Seurakunnittain kokemukset vaihtelevat. Palvelujen saatavuuden osalta Kurikassa ja Kouvolassa on huomattavan vähän kielteisiä kokemuksia ja muita enemmän niitä, joiden mielestä muutos ei vaikuttanut mitenkään palvelujen saatavuuteen. Sastamalassa ja Jämsässä kielteisiä kokemuksia on enemmän, mutta Jämsässä myös vähän muita enemmän myönteisiä kokemuksia palvelujen saatavuudesta.

Seurakunnan palvelujen monipuolisuuden osalta valtaosa Kurikan seurakunnan jäsenistä arvioi, ettei muutos ole vaikuttanut ollenkaan. Sastamalassa vastaavan arvion tekee hieman yli puolet seurakunnan jäsenistä. Palvelujen laadun osalta Kurikka ja Kouvola erottuvat siten, että niissä on muita enemmän vastaajia, joiden mukaan muutos ei ole vaikuttanut mitenkään ja muita vähemmän vaikutukset kielteisiksi arvioivia.

Seurakuntaliitoksella tai seurakuntayhtymän perustamisella on poikkeuksellisen pieni merkitys seurakunnan jäsenten osallistumiselle. Siten selvästi valtaosa seurakunnan jäsenistä arvioi, ettei muutos ollut vaikuttanut mitenkään hänen mahdollisuuksiinsa osallistua. Kuitenkin seurakunnan toimintaan usein osallistuvat arvioivat useammin muutoksen vaikuttaneen myönteisesti osallistumismahdollisuuksiin.

Seurakuntalaisten mahdollisuuksiin toimia vapaaehtoisena arvioitiin muutoksen vaikuttaneen 15 prosentin mielestä myönteisesti. Mitä useimmin jäsen osallistui seurakunnan toimintaan sitä suuremmalle osalle jäsenistä rakennemuutoksen nähtiin vaikuttaneen myönteisesti mahdollisuuksiin toimia vapaaehtoisena. Joka viides vastaaja ei osannut vaikutusta arvioida ja vaikutukset kielteisiksi arvioi vain kolme prosenttia vastaajista. Perustellusti voi arvioida, että osalle seurakunnan jäsenistöä muutos on yhteydessä myönteisiin mielikuviin oman seurakuntansa rakennemuutoksen vaikutuksista.

Kootusti voi sanoa, että seurakunnan jäsenen kokemus jäsenyydestä ja sen merkityksestä, suhteestaan seurakuntaan ja seurakunnan palveluista ovat jäsenten enemmistölle huomattavan vähän sidoksissa seurakunnan rakenteeseen. Seurakunnan jäsenten kannalta se, millä hallinnollisella rakenteella toimitaan, voi olla merkittävä erityisesti kaikkein aktiivisimmin osallistuvien ja iäkkäämpien seurakuntalaisten kannalta. Aktiivisesti toimintaan osallistuvien osalta vaikutukset ovat enemmän myönteisiä kuin kielteisiä.

Kun valtaosa seurakuntalaisista kokee seurakunnan hyvin kohtaavan hänen tarpeensa sekä hengellisen elämän että seurakunnan toiminnan osalta, on seurakuntarakenteen perusteleminen jäsenyyden vahvistamisella koko jäsenkuntaa ajatellen kyseenalainen ja perustelut voisivat olla nykyistäkin selkeämmin sanoitettu hallinnollisina ja taloudellisina. Samalla on syytä muistaa, että tutkimuksissa ei ole voitu osoittaa, että esimerkiksi kunnan koolla ja palvelutuotannon kustannustehokkuudella olisi yhteyttä. Kustannustehokkuuteen vaikuttavat monet muut tekijät kuten johtaminen, henkilöstön osaaminen, toimintatavat ja -järjestelmät sekä palvelutuotantoyksikön koko. Seurakuntalaisen kan-

nalta oleellista on, että seurakunnan elämä ja palvelut tapahtuvat lähellä seurakuntalaisia. Kokonaan oma kysymyksensä on sitten se, tulisiko seurakunnan perustehtävässään tyytyä jäsenten tarpeet tyydyttävään tilanteeseen vai pitäisikö sen nykyistä selkeämmin toimintalinjauksissaan suuntautua ”tarjontaan” vallalla olevan ”kysyntään” vastaavan otteen asemasta.

7. Lähteet ja kirjallisuus

Halttunen, Matti, Pihlaja, Pirjo ja Voipio Risto

2008 Kirkkolainsäädäntö 2008. Kirkkolain, kirkkojärjestyksen ja kirkon vaalijärjestyksen kommentaari. Kirjapaja, Helsinki. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Häkkinen, Seppo

2010 Ihanne ja todellisuus. Jäsenyyteen sitoutuminen Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa 1960-luvulta 2000-luvulle. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 108. Tampere. WS Bookwell Oy. Porvoo.

Jormakka, Terhi

2010 Ohjaako yhteinen näky? Strategisen työskentelyn tilanne ja Meidän kirkko - strategian toteutumisen edistyminen seurakunnissa syksyllä 2010. Kirkon tutkimuskeskuksen www-julkaisuja 22. Kirkon tutkimuskeskus. Tampere.

Keso, Vesa ja Vakkuri, Risto

2011 Rakennemuutosten yhteys seurakuntien talouskehitykseen. Kirkon tutkimuskeskuksen www-julkaisuja 25. Kirkon tutkimuskeskus. Tampere.

Ketola, Kimmo

2011 Suomalaisten uskonnollisuus, 7–24. – Uskonto suomalaisten elämässä. Uskonnollinen kasvatusta, moraalista, onnellisuutta ja suvaitsevaisuutta kansainvälisessä vertailussa. Kimmo Ketola & Kati Niemelä & Harri Palmu & Hanna Salomäki. Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston julkaisuja 9, 2011. Tampere. Tampereen yliopistopaino Oy – Juvenes Print. Tampere.

Kirkko 2020

2010 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon tulevaisuusselonteko. Suomen ev.-lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2010:7. Helsinki.

Meidän kirkko. Osallisuuden yhteisö

2007 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon strategiaa vuoteen 2015 laatineen työryhmän mietintö. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon keskushallinto. Sarja C 2007:10. Kirkkohallitus. Helsinki.

Meidän kirkko. Osallisuuden yhteisö.

2008 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon strategia vuoteen 2015 (moniste).

Monikasvoinen kirkko

2008 Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2004–2007. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 103. WS Bookwell Oy. Porvoo.

Muuttuvien yhteisöjen kirkko

2007 Kirkkohallituksen 25.10.2005 asettaman seurakuntarakennetyöryhmän mietintö. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon keskushallinto. Sarja C 2007:9.

Nieminen, Risto T., Wallenius, Leena ja Tähkänen, Mikko

2007 Seurakuntarakenne murroksessa. Yhdistyvien seurakuntien organisaation ja toimintayhteisön muutosprosessi. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 92. Tampere. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Palmu, Harri

- 2010 Tavoitteista totta. Johtavien luottamushenkilöiden ja henkilöstön kokemukset seurakuntien rakennemuutoksen suunnitteluvaiheesta, uudistuksen vaikutuksista ja uudistukselle asetettujen tavoitteiden toteutumisesta. Kirkon tutkimuskeskuksen www-julkaisuja 19. Tampere.
- 2010b Työolot rakennemuutosseurakunnissa. Kirkon tutkimuskeskuksen www-julkaisuja 21. Tampere.
- 2011 Kappeliseurakuntaselvitys. (<http://sakasti.evl.fi>)
- 2011b Muutos on hyvä alku. Crux-lehti 1/2011, 26–31.

8. Liitteet

8.1. Kysymyslomake

Jäsenkysely rakennemuutosseurakunnissa 2010

1. Kuulutteko evankelis-luterilaiseen kirkkoon?

- 1) Kyllä, mihin seurakuntaan 1 Kouvola
 2 Sastamala
 3 Jämsä
 4 Kurikka

2) En kuulu. Kiitos kyselymme ei tällä kertaa kohdistu teihin.

2. Oletteko tietoinen, että seurakuntanne on liittynyt toiseen seurakuntaan tai uuteen seurakuntayhtymään vuoden 2009 alusta?

- 1 Kyllä
- 2 Ei

A. Seurakunnassanne on tapahtunut vuoden 2009 alussa rakennemuutos ts. seurakuntien yhdistyminen tai hallinnollinen muutos muodostamalla seurakuntayhtymä. Seuraavat kysymykset koskevat mielipidettänne ja kokemustanne muutoksesta.

VAIHTOEHDOT: Täysin samaa mieltä 1, jokseenkin samaa mieltä 2, ei samaa eikä eri mieltä 3, jokseenkin eri mieltä 4, täysin eri mieltä 5, en osaa sanoa 6.

- 1) Uudistukseen liittyvä tiedottaminen on ollut näkökulmastani riittävää?
- 2) Olen seurannut uutisointia seurakuntaliitoksesta ja seurakunnan rakennemuutoksesta?
- 3) Pidän seurakuntani päättäjiä tekemää päätöstä seurakunnan yhdistämisestä järkevänä?
(Kouvolalaisilta kysytään ..... seurakuntayhtymän perustamisesta järkevänä?)
- 4) Onko suhteenne seurakuntaan muuttunut seurakuntaliituksen/ seurakuntayhtymän perustamisen jälkeen?

1 ei mitenkään, 2 seurakunta on minulle tänä päivänä läheisempi ja tärkeämpi kuin ennen uudistusta, 3 seurakunta on minulle tänä päivänä vähemmän tärkeä ja etäisempi kuin ennen uudistusta, 4 en ole havainnut mitään uudistusta

B. Miten arvioitte seurakuntaliituksen/Kouvolalaisilta seurakuntayhtymän/ perustamisen vaikuttaneen teihin itseenne ja seurakunnassanne?

VAIHTOEHDOT: ARVIOIKAA VÄITE KERRALLAAN UUDISTUKSEN VAIKUTUSTA

Selvästi myönteisesti 1, jokseenkin myönteisesti 2, ei mitenkään 3, jokseenkin kielteisesti 4, selvästi kielteisesti 5, en osaa sanoa 6)

Uudistus on vaikuttanut

- 1) hengelliseen elämään.
- 2) mahdollisuuksiini osallistua seurakunnan toimintaan
- 3) näkemykseeni seurakunnan jäsenyydestä ja sen merkityksestä.
- 4) seurakunnan palveluiden saatavuuteen.
- 5) tunteeseeni seurakunnan tuttuudesta.
- 6) seurakunnan palveluiden monipuolisuuteen.
- 7) seurakunnan palvelujen laatuun.
- 8) seurakuntalaisten mahdollisuuksiin toimia vapaaehtoisena.

C. Oman seurakuntanne toiminta ja palvelut

VASTAUSVAIHTOEHDOT KYLLÄ = 1, EI = 2

- 1) Seurakuntani toiminta ja palvelut vastaavat tämän hetkisiin hengellisiin tarpeisiini.
- 2) Seurakuntarajoilla on minulle merkitystä
  - a) osallistumiselleni seurakunnan toimintaan
  - b) hengellisen elämäni toteuttamiselle
- 3) Voisivatko Teidän puolestanne seurakunnan jäsenyys määrittä muutoinkin kuin nykyiseen tapaan, jonka mukaan asuinpaikka määrää sen, mihin seurakuntaan henkilö kuuluu?

KUINKA MONTA KERTAA OLETTE OSALLISTUNUT VIIMEKSI KULUNEEN VUODEN AIKANA:

VAIHTOEHDOT: 1 En ole osallistunut, 2 kyllä 1-2 kertaa, 3 kyllä useammin, mutta harvemmin kuin kerran kuukaudessa, 4 keskimäärin kerran kuukaudessa 5 viikoittain tai useammin

- 4) jumalanpalvelukseen?
- 5) kirkollisiin toimituksiin (kaste, avioliittoon vihkiminen, hautaan siunaaminen)?
- 6) muihin kirkon toimintoihin tai aktiviteetteihin kuin jumalanpalveluksiin ja kirkollisiin toimituksiin?

VAIHTOEHDOT: 1 en koskaan, 2 harvemmin kuin kerran vuodessa, 3 kerran kaksi vuodessa, 4 useita kertoja vuodessa, 5 kerran kuukaudessa, 6 melkein joka viikko, 7 joka viikko, 8 useita kertoja viikossa

7) Kun pyydätte pappia toimittamaan kirkollista toimitusta, onko Teille papin valinnassa tärkeää, että

VAIHTOEHDOT: 1 KYLLÄ, 2 EI

- a) hän on oman seurakunnan pappi
- b) hän on entuudestaan tuttu
- c) minulla on hyviä kokemuksia hänen aikaisemmin hoitamistaan toimituksista

- d) ystävä on suositellut häntä
- e) Suvullani tai perheelläni on aina tapana käyttää samaa pappia.

8) Montako seurakunnan työntekijää tunnette

VAIHTOEHDOT: en tunne seurakunnan työntekijöitä 1, yhden 2, pari kolme 3, enemmän kuin neljä)

9) Montako kertaa katsotte, oman seurakuntanne tavoittaneen teidät henkilökohtaisesti tavalla tai toisella (kohtaaminen, kirje, osallistuminen jne.) viimeksi kuluneen vuoden aikana?

VAIHTOEHDOT: 0 kertaa = 1, kerran = 2, 2-4 kertaa = 3, 5 kertaa tai enemmän = 4

D. Taustakysymyksiä

1) Mikä on ikänne?

- 1 alle 20 vuotta
- 2 20-29 vuotta
- 3 30-39 vuotta
- 4 40-49 vuotta
- 5 50-59 vuotta
- 6 yli 60 vuotta

2) Mikä on sukupuolenne? 1 mies, 2 nainen

3) Mikä on ammattinne?

- 1 johtava asema
- 2 ylempi tai alempi toimihenkilö
- 3 työntekijä
- 4 yrittäjä tai maatalousyrittäjä
- 5 opiskelija
- 6 hoidan lapsia/omaista/kotia
- 7 työtön tai lomautettu
- 8 eläkeläinen
- 9 muu, mikä _____

4) Mikä on nykyinen perhemuotonne?

- 1 yksin asuva
- 2 kahden tai useamman aikuisen talous, ei lapsia
- 3 kahden tai useamman aikuisen talous, yksi tai useampi alaikäinen lapsi
- 4 Yhden aikuisen talous, yksi tai useampi alaikäinen lapsi

muu, mikä _____

Oletteko seurakunnan työntekijä? 1Kyllä, 2 Ei

Oletteko seurakunnan luottamushenkilö? 1Kyllä, 2 Ei

E. Lopuksi kysymme vielä aineiston luokitteluksi uskonnollisuutta koskevan kysymyksen.

1)Kuinka usein rukoilette?

VAIHTOEHDOT: 1 en koskaan, 2 harvemmin kuin kerran vuodessa, 3 kerran kaksi vuodessa, 4 useita kertoja vuodessa, 5 noin kerran kuukaudessa, 6 melkein joka viikko, 7 joka viikko, 8 useita kertoja viikossa, 9 kerran päivässä, 10 useita kertoja päivässä

KIITOS!

8.2. Seurakunnan jäsentensä tavoittavuus

Kuinka usein oma seurakunta on tavoittanut henkilökohtaisesti kuluneen vuoden aikana (%).

